

INFORME FINAL

Estudi sobre infància 0-3 a L'Hospitalet de Llobregat

Encarregat per l'Observatori de la Infància
de l'Hospitalet de Llobregat

Universitat de Barcelona
Grup d'Estudis de Reciprocitat

Coordinació: Dra. Sílvia Bofill

Equip d'investigació: Anna Mattioli i Irene Riverola

febrer 2017- febrer 2018

ger
grup d'estudis sobre reciprocitat

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

ÍNDEX

1. Presentació i justificació de l'estudi.....	2
2. Objectius.....	3
3. Metodologia	4
4. Els barris	6
5. Mapa de serveis 0-3	7
6. Resultats	10
6.1 Reconeixement del 0-3 com a etapa educativa fonamental vs. recursos públics insuficients: “Els 0-3 som els grans oblidats”	10
6.1.1 L'actuació municipal: una aposta decidida pel 0-3.....	12
6.1.2 Efectes de la crisi (sobre el finançament públic del primer cicle d'educació infantil)	14
6.1.3 L'escola bressol: percepció dels i les professionals	16
6.1.4 L'escola bressol: la valoració de les famílies	21
6.2 Serveis 0-3 alternatius a l'escola bressol: “No tot acaba a la bressol”	26
6.2.1 Espais familiars	27
6.2.2 Lleure, ludoteques i parcs infantils	31
6.2.3 Grups de lactància i grups de criança.....	33
6.2.4 Acompanyament a mares adolescents i joves	35
6.2.5 Xarxa 0-6 / 0-12	37
6.2.6 Atenció i educació sanitària.....	39
6.3 Conciliació laboral i familiar i feminització de la criança: “La conciliació no existeix”	40
6.3.1 Adaptació de la jornada laboral a les necessitats de criança	40
6.3.2 Àvies i avis cuidadors	46
6.4 Eix Nord-Sud: un eix de desigualtat.....	50
6.4.1 Funció social i educativa dels serveis 0-3	50
6.4.2 Endeutament i des-escolarització.....	52
6.4.3 Precarietat, des-estructuració familiar i manca de conciliació	54
7. Conclusions de l'estudi.....	57
8. Referències bibliogràfiques i fonts documentals	64
9. Agraïments	65

1. Presentació i justificació de l'estudi

Aquest estudi se centra en l'anàlisi de la infància 0-3 anys a la ciutat de L'Hospitalet de Llobregat. L'estudi resulta necessari i estratègic en tres sentits complementaris: a) en la mesura que l'etapa 0-3 és una de les etapes més importants de la vida, en la que es configuren aspectes rellevants del desenvolupament neurològic, psicomotriu, social i de personalitat; b) en tant que és una etapa en la que l'escolarització no és obligatòria, ni gratuïta, ni universal, i per tant, la societat del benestar no garanteix una atenció equitativa. Això fa que es produeixen grans diferències socials; c) i en tant que és una etapa en la que els problemes de conciliació familiar són més complexos, tant en situació de normalitat com en les situacions habituals de malaltia dels infants.

Si bé el 0-3 és una de les etapes educatives que més s'ha desenvolupat en els darrers anys a la ciutat de L'Hospitalet, i en aquest sentit, cal reconèixer els esforços que des de l'Administració local i altres entitats socials s'hi han fet, s'hi detecten encara mancances de caràcter estructural. La crisi econòmica i les retallades pressupostàries han suposat un fre al desplegament d'unes polítiques públiques que havien apostat amb força pel 0-3 a la ciutat, evidenciant mancances i accentuant les desigualtats ja existents. Els informes i documents que tenim a l'abast ens mostren un desplegament insuficient dels serveis adreçats a la petita infància, una desigual presència segons els barris i unes diferències importants en l'accessibilitat per part de les famílies. El primer cicle d'educació infantil (0-3) ni és obligatori, ni és gratuït.

Aquest estudi aborda l'anàlisi d'aquestes qüestions i alhora fa èmfasi en les estratègies de conciliació de les famílies amb infants de 0 a 3 anys, incidint en els seus costos i dificultats. Es focalitza també en iniciatives menys formalitzades, autogestionades, per tal d'avançar en el que serien plantejament d'atenció a la petita infància més comunitaris. Es tracta, en definitiva, d'identificar les iniciatives, serveis i propostes que funcionen, per tal d'estendre-les i/o posar-les com a model, i d'analitzar, per una altra, les demandes que els distints agents i actors socials formulen en relació a la infància 0-3.

L'estudi té una vessant aplicada, en el sentit que es proposa avaluar l'impacte de les polítiques públiques orientades a la petita infància i fonamentar propostes de noves mesures. Alhora ha de servir per identificar problemàtiques específiques associades a la infància 0-3, generant un marc a partir del qual desenvolupar futures intervencions.

2. Objectius

Objectiu general

- Oferir un estudi de la infància 0-3 a la ciutat de L'Hospitalet.

Objectius específics

- Mostrar l'abast i naturalesa dels serveis públics i privats adreçats a l'atenció de la infància 0-3 i llurs famílies (Mapa de serveis 0-3).
- Evidenciar les desigualtats en la oportunitat d'accés als serveis públics i privats [assequibilitat]. Determinar qui té i qui no té accés a aquests serveis, així com els factors que condicionen l'accés. Detectar franges/perfils poblacions desatesos.
- Identificar l'abast i naturalesa d'iniciatives d'atenció comunitària menys formalitzades, així com els costos i esforços que suposa per a les famílies que hi accedeixen.
- Detectar aquelles pràctiques, serveis, sistemes o experiències que funcionen millor (bones pràctiques) i que es podrien estendre o posar de model.
- Identificar les estratègies de conciliació de les famílies i els costos (desiguals) que suposen pels seus membres.
- Detectar carències o llacunes en l'atenció a la infància 0-3, per contribuir a trobar solucions i mesures de millora.

3. Metodologia

Aquest estudi es basa en una **metodologia qualitativa**, que ha inclòs l'ús de les següents tècniques d'investigació:

- Consulta de reculls de dades estadístiques, com ara l'Anuari Estadístic de la ciutat de l'Hospitalet, i d'altres fonts secundàries a l'abast.
- Consulta de fonts i documents experts per a la confecció d'un mapa de les polítiques educatives adreçades a la infància 0-3 a la ciutat de L'Hospitalet.
- Treball de camp etnogràfic: recollida de dades empíriques qualitatives en base a una metodologia etnogràfica. La tècnica etnogràfica utilitzada han consistit en la realització d'**entrevistes dirigides en profunditat i grups focals** amb els distints actors i agents socials implicats en el 0-3: tècnics de l'administració local; professionals de distints sectors: educació, salut i serveis socials; i famílies, usuàries i no usuàries de serveis públics, privats o comunitaris. Les entrevistes han tingut una durada aproximada d'entre 30 i 60 minuts i amb els grups focals de 60 minuts. Uns i altres han estat degudament enregistrats (prèvia autorització) i transcrits.

Els informants han estat contactats a través de la Xarxa d'observadors de proximitat de l'Observatori de la Infància de L'Hospitalet. En el cas de les famílies algunes han estat contactades a través de les escoles (AMPA); altres a través d'associacions locals o xarxa de relacions personals.

Relació d'entrevistes realitzades

❖ **Tècnics de l'Ajuntament de L'Hospitalet**

- Regidoria d'Educació

Total: 3 entrevistes

❖ **Professionals de l'àmbit educatiu**

- Escoles bressol i Llars d'infants (públiques i privades)
- Espais familiars i Ludoteques
- Responsables iniciatives comunitàries
- Responsables de Xarxes 0-6/0-12

Total: 17 entrevistes

❖ **Professionals de l'àmbit social i sanitari**

- Pediatres i infermeres de Pediatria dels CAP
- Treballadores socials (CAP i Serveis Socials)

Total: 5 entrevistes

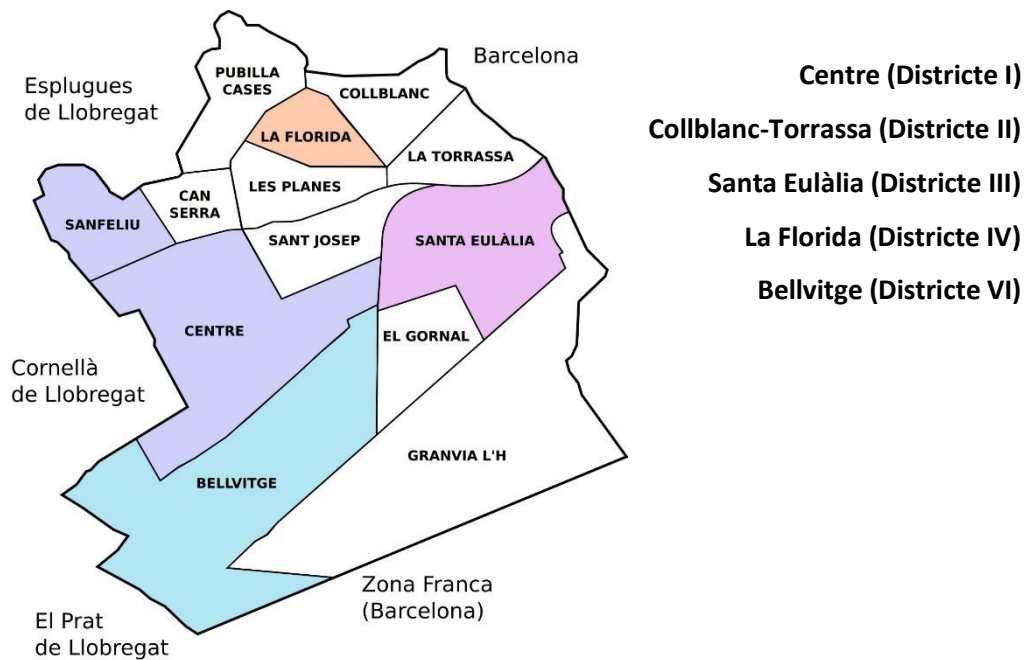
❖ **Famílies**

- Usuàries serveis públics, privats o comunitaris
- No usuàries de cap servei

Total: 25 entrevistes i 3 grups focals (integrats per 5 famílies cadascun)

TOTAL: 50 entrevistes i tres grups focals (15 famílies)

4. Els barris

Per tal de copsar la complexitat i diversitat sociodemogràfica de la ciutat i de garantir la representativitat de la mostra, s'han seleccionat 5 barris estratègics per a la recerca, seguint els criteris de representativitat següents: un criteri geogràfic i altres variables de tipus socioeconòmic, cultural i demogràfic.

D'acord amb aquests criteris, s'han triat els barris següents:

- ❖ **La Florida i Collblanc-Torrassa:** com a mostra dels barris de la zona Nord de la ciutat, molt densament poblats i amb poques zones verdes, receptors de població migrada extracomunitària durant les darreres dues dècades.
- ❖ **Santa Eulàlia:** com a barri amb tradició associativa i molt pes demogràfic dins la ciutat, que recentment ha viscut un augment important de població, sobretot amb l'establiment de famílies joves.
- ❖ **El Centre:** com a mostra d'un barri amb un teixit associatiu fort i una població llargament arrelada.
- ❖ **Bellvitge:** com a polígon residencial amb grans espais públics, construït per allotjar la població procedent de la migració espanyola els anys 60 del segle passat, molts d'ells avui en edat de ser avis i àvies.

5. Mapa de serveis 0-3

Per a la confecció del Mapa de serveis 0-3 ens hem basat en la consulta de l'Anuari estadístic de la ciutat de L'Hospitalet, així com en dades obtingudes directament de la Regidoria d'Educació i la Unitat de gestió de la població de l'Ajuntament de L'Hospitalet.

Quadre 1: Oferta d'escoles bressol i llars d'infants (curs 2018-2019)

Infants 0-3 = 9.842

Provisió Escoles bressol:

- ❖ Places Escoles bressol municipals: 616
- ❖ Places Escoles bressol privades subvencionades per l'Ajuntament: 368
- ❖ Places Llar d'infants de la Generalitat: 304
- ❖ Places Escoles bressol privades concertades Generalitat: 199
- ❖ Places Escoles bressol privades no subvencionades: 924

Total: 2411 places ofertades (cobreix una mica menys del **24,5%** entre la provisió pública i la privada).

Font: Regidoria d'Educació i Unitat de Gestió de la Població. Ajuntament de L'Hospitalet, 2018

Quadre 2: Proporció entre oferta pública i privada

- ❖ Des del 2004 s'observa un creixement constant del nombre de places públiques. Entre 2008 i 2013 gairebé es dobla, passant de 481 a 840 places.
- ❖ Des del 2007 i fins el 2018 la proporció entre l'oferta de places pública i privada s'escurça: **61,7%** (1.487 places) i **38,3%** (920 places) respectivament.
- ❖ Són les places privades i concertades qui pateixen una major davallada.

Font: Ricard Montalbán 2016/ Regidoria d'Educació. Ajuntament de L'Hospitalet, 2018

Quadre 3: Xarxes 0-6 i 0-12

- ❖ Xarxa 0-6 districte II (Collblanc-Torrassa)
- ❖ Xarxa 0-6 districte III (Santa Eulàlia-Gran Via Sud)
- ❖ Xarxa 0-6 districte V (Pubilla Cases-Can Serra)
- ❖ Xarxa 0-6 districte VI (Bellvitge-Gornal)

- ❖ Xarxa 0-12 districte I (Sanfeliu, Centre i Sant Josep) (en promoció)
- ❖ Xarxa 0-12 districte IV (Florida-Les Planes) (en promoció)

- ❖ Xarxa de criança i educació de L'Hospitalet (2016)

Font: Regidoria d'Educació. Ajuntament de L'Hospitalet, 2018

Quadre 4: Mapa de serveis 0-3 per districte i barri

Districte/ BARRIS	Densitat poblacional (hab/km2)	Població total	Infants 0-3*	Escoles bressol públiques (o privades sufragades amb fons públics)	Escoles bressol privades	Altres recursos (espais familiars, ludoteques, grups lactància...)
Districte I	17.278	50.976	1.706	1 EBM/ 2 Priv.S	4 Priv.	
Centre	13.494	25.195		Patufet (Priv. Sub. Aj.)	Cargolet El Guirigall Picarol Saltiró	Espai familiar Xixell (Esplai) HospitaLlet Grup de criança La tribu
Sant Josep	34.166	19.582		Garabatos (Priv. Sub. Aj.)		Espai familiar Xixell (Esplai) Espai obert St. Josep
Sanfeliu	12.153	6.199		Casa de la Muntanya (EBM)		Espai familiar (Club Sanfeliu) Ludoteca
Districte II	54.502	51.766	2.019	1 EBM/ 1 Priv.S	6 Priv.	
Collblanc	49.514	25.410		Nova Fortuny (Priv. Sub. Aj)	El Primer Pas El Sol Viky	
La Torrassa	60.365	26.356		Casa del Parc (EBM)	Barrufets Pelusin Pinocho	Espai familiar ITACA
Districte III	12.226	44.746	1.856	2 EBM/ 1 Priv.S	4 Priv.	
Santa Eulàlia	25.474	41.537		Casa dels Arbres (EBM) Casa dels Contes (EBM) Azorín (Priv. Sub. Gen.)	Los Ángeles Perrault Els Joglars Paf, El Drac Màgic	Espai obert Plaça Europa
Gran Via sud	1.581	3.209				
Districte IV	55.076	44.073	1.761	1 EBM/1 Pub.G/1 Priv.S	2 Priv.	
La Florida	74.601	28.195		Casa de les Flors (EBM) Florida (Pública Gen.) Gua-Gua (Priv. Sub. Aj.)	L'Espiga Les Palmeres	Espai familiar La Florida
Les Planes	37.600	15.878				
Districte V	43.048	39.217	1.522	1 EBM/ 1 Priv.S		
Pubilla Cases	46.741	29.156		La Casa del Molí (EBM)		Ludoteca en família (Club Esplai Pub.Cas-Can Vidalet) Projecte AMA
Can Serra	35.029	10.061		Ding-Dong (Priv. Sub. Gen.)		
Districte VI	9.835	31.671	978	2 Pub.G/1 Priv.S	1 Priv.	
Bellvitge	8.843	24.740		El Passeig (Pública Gen.) Estel Blau (Priv. Sub. Aj.)		Espai familiar i Ludoteca en família (Club Esplai Bellv.) Projecte AMA Espai familiar (Esclat)
Gornal	16.399	6.931		El Tren (Pública Gen.)	Avantis	Espai obert Gornal
TOTAL	21.010	262.449	9.842	15 (6 EBM/3 Pub.G/7 Priv.S)	17	

Assenyalen en gris els barris sobre els que hem focalitzat l'estudi. Font de les dades poblacionals: Anuari estadístic de L'Hospitalet, 2016. *Dada facilitada per la Unitat de Gestió de la Població. Ajuntament de L'Hospitalet, 2018.

6. Resultats

Eixos d'anàlisi

L'estudi que presentem s'estructura a l'entorn de **quatre eixos analítics**, que ens permetran identificar problemàtiques i demandes específiques en relació la infància 0-3.

1. Reconeixement del 0-3 com a etapa educativa fonamental vs. recursos públics insuficients
2. Serveis 0-3 alternatius a l'escola bressol
3. Conciliació laboral i familiar i feminització de la criança
4. Eix Nord-Sud com a eix de desigualtat

6.1 Reconeixement del 0-3 com a etapa educativa fonamental vs. recursos públics insuficients: “Els 0-3 som els grans oblidats”

En termes generals hi ha acord en que el **0-3 és una etapa educativa** fonamental pel bon creixement i desenvolupament dels infants a nivell psíquic, motriu, afectiu i social, per l'adquisició d'hàbits i la socialització i per afavorir l'escolarització en l'etapa infantil (Roldán i Vallecillos 2016). La Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC) reconeix plenament el caràcter educatiu d'aquesta etapa i la seva integració al sistema educatiu.

D'acord amb l'*Informe sobre la igualtat d'oportunitats a l'educació infantil (0-3 anys)* elaborat el 2015 pel Síndic de Greuges:

*L'educació infantil de primer cicle és un àmbit estratègic fonamental a l'hora de **promoure els drets i les oportunitats dels infants**. A banda de ser un recurs bàsic per a les famílies per **conciliar** la seva vida laboral i familiar, aquest àmbit ofereix als infants **oportunitats de desenvolupament personal, social, cognitiu i emocional** en plenes garanties en una etapa primerenca determinant per a la seva trajectòria vital futura. Entre la població socialment menys afavorida, a més, l'escolarització primerenca ajuda a prevenir i a **combatre els efectes privatis que la pobresa infantil** genera en el desenvolupament dels infants que la pateixen. En aquesta línia, en els darrers temps, els principals organismes internacionals, com ara l'OCDE o la UNESCO, han posat l'èmfasi en la importància de promoure polítiques*

educatives que garanteixin l'atenció i la cura adequades de la primera infància (p. 5).

Diversos estudis mostren com els infants que comencen la seva escolarització més aviat, especialment abans dels tres anys, obtenen millors resultats, tant a primària (Gutiérrez-Domènech 2009) com a secundària (Ferrer 2006). També el **Projecte Educatiu Marc de les escoles bressol de L'Hospitalet** (PEM, 2015) reconeix l'accés al primer cicle de l'educació infantil “com un factor clau per a la **millora del rendiment escolar** en els ensenyaments posteriors” (p. 9).

El mateix PEM se'n fa ressò de l'*Informe extraordinari sobre l'escolarització de 0 a 3 anys a Catalunya* presentat pel Síndic de Greuges el 2007, quan alerta sobre “la importància de l'educació infantil per promoure la **igualtat d'oportunitats educatives**, especialment perquè contribueix a compensar l'impacte que exerceix el capital cultural i econòmic familiar sobre les posteriors trajectòries escolars dels infants [...]. Les desigualtats es redueix en els infants que han estat escolaritzats de forma primerenca”. És a dir, que l'accés dels infants a l'educació infantil de primer cicle contribuiria a reduir l'efecte de “determinades situacions socioeducatives i socioeconòmiques precàries” (PEM, p. 18). La pròpia LEC li atribueix l'objectiu de prevenir i compensar desigualtats d'origen social, econòmic o cultural (art. 59 LEC). En aquesta línia, el **Pacte local per l'Educació de L'Hospitalet (2016)** entén també que l'educació infantil (0-6) afavoreix la cohesió social i la igualtat d'oportunitats:

La petita infància és una etapa evolutiva clau e la construcció de les habilitats socials, emocionals i en l'èxit escolar de les persones. Per aquesta raó, l'educació infantil no només s'ha de considerar com una etapa educativa i no pas assistencial, sinó que hauria de ser considerada com l'etapa més important del sistema educatiu. A més, afavoreix la cohesió social i la igualtat d'oportunitats” (Pacte local per l'Educació de L'H, 2016, p. 22).

Tanmateix, i malgrat la centralitat atribuïda al 0-3 com a etapa educativa i formativa, tècnics, professionals i famílies coincideixen en considerar-la com una **etapa desatessa**. No només per la oferta insuficient de places bressol (la qual cobreix poc menys del **25%** d'infants en edat 0-3) i la **falta d'accessibilitat** en molts casos (a diferència del segon cicle d'educació infantil, el primer cicle no és gratuït), sinó per un desenvolupament encara dèbil d'altres serveis d'atenció a la petita infància i unes polítiques sociolaborals i familiars del tot insatisfactòries.

Emergeix doncs una aparent contradicció entre aquest reconeixement –constatat de manera creixent pels experts a nivell local i internacional– i la percepció generalitzada d'una desatenció, inversió insuficient i/o falta de reconeixement

efectiu. “Els 0-3 som els grans oblidats”, afirmen professionals i famílies. Si bé el 0-3 és una de les etapes del sistema educatiu que més ha avançat en la darrera dècada a L’Hospitalet, s’identifiquen encara mancances estructurals.

6.1.1 L’actuació municipal: una aposta decidida pel 0-3

La política educativa municipal dels darrers quinze anys ha apostat clarament per desenvolupar una xara d’escoles bressol de titularitat municipal. L’impuls s’emmarca dins la *Llei de creació de llars d’infants de qualitat*, aprovada el 2004 pel Parlament de Catalunya. La Llei respon a una demanda ciutadana, i preveu la creació de 30.000 places públiques en col·laboració amb els ajuntaments.¹ Alhora, serà fonamental en la configuració d’unes noves bases per formular polítiques públiques que garanteixin la quantitat i la qualitat de l’oferta d’educació infantil de primer cicle.

El 2002, quan es projecta construir la primera escola bressol municipal a L’Hospitalet, hi havia tres escoles bressol públiques i cinc concertades. El 2018, hi ha 9 escoles bressol de titularitat pública, cinc privades subvencionades per l’Ajuntament i dues concertades amb la Generalitat que escolaritzen el 15% dels 9.842 infants que hi ha en aquesta edat [*Vegeu Quadre 1*]. La oferta pública o sufragada amb fons públics representa el 61,7% davant el 38,3% que representa l’oferta privada [*Vegeu Quadre 2*].

Des de la construcció i posada en marxa de la primera escola bressol municipal a la ciutat el 2004 –La Casa dels Arbres a Santa Eulàlia– s’hi han construït cinc escoles municipals més, distribuïdes pels diferents districtes de la ciutat: Casa del Molí (Pubilla Casas, 2007), Casa de les Flors (Florida, 2009), Casa del Parc (Torrassa, 2009), Casa dels Contes (Santa Eulàlia, 2009) i Casa de la Muntanya (Sanfeliu, 2011). Aquestes sis escoles constitueixen l’actual **Xarxa d’escoles bressol de titularitat municipal** de la ciutat, que atén més de 600 infants. La seva construcció ha suposat un pas decisiu cap el desplegament d’una oferta pública ajustada a la demanda real i la millora significativa de les taxes d’escolarització d’infants menors de 3 anys. A més la ciutat compta amb tres llars d’infants de titularitat de la Generalitat (El Passeig, El Tren i La Florida als barris de Bellvitge, Gornal i La Florida respectivament), cinc llars privades gestionades per entitats sense afany de

¹ Llei 5/2004, de 9 de juliol, de creació de llars d’infants de qualitat. Aquesta llei s’aprova d’acord amb la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d’educació (LOE), que integrava novament l’etapa 0-3 al sistema educatiu, després que la LOCE (2/2002) hagués concebut l’educació preescolar separatament de l’oferta pròpiament escolar; i, d’acord amb el Decret 282/2006, de 4 de juliol, pel qual es regulen el primer cicle de l’educació infantil i els requisits dels centres, que establia les condicions de qualitat de l’atenció de l’alumnat en aquesta etapa. La Llei és fruit d’una iniciativa legislativa popular impulsada per la comunitat educativa catalana (Font: Síndic de Greuges. *Informe sobre igualtat d’oportunitats a l’educació infantil (0-3 anys)*, 2015).

lucre subvencionades per l'Ajuntament (Patufet, Nova Fortuny, Estel Blau, La Gua-Gua i Garabatos als barris de Centre, Collblanc, Bellvitge, Pubilla Cases i Sant Josep respectivament) i dues llars privades gestionades per entitats sense afany de lucre subvencionades pel Departament d'Educació de la Generalitat (Ding-Dong i Azorín, als barris de Pubilla Cases i Santa Eulàlia respectivament) [*Vegeu Quadre 4*].

Les escoles bressol municipal són de gestió indirecta, en base a la concessió administrativa a empreses privades. Ofereixen servei de l'1 de setembre al 31 de juliol; de 9 a 17h, amb acollida de matí (8-9h) i de tarda (17 a 18h). El preu d'escolarització és de **144, 39 €** al mes (quota mensual x 11 mesos) i el de menjador de 122, 73 € mensuals.

Fruit del seu compromís amb el desplegament d'un model d'educació de qualitat, el ple municipal aprova el 2009 la creació de la **Xarxa Municipal d'Escoles Bressol**, on s'inclou el **Projecte Educatiu Marc (PEM)** per al primer cicle de l'Educació Infantil, on s'especifiquen uns criteris de qualitat unificats pel que fa a la oferta educativa sufragada amb fons públics, adreçada a la infància 0-3. Respectant aquest projecte marc, cada escola bressol confeccionarà el seu **Projecte Educatiu de Centre (PEC)**, adequat específicament a la realitat del seu entorn. Actualment la Xarxa està integrada per les sis escoles bressol municipals, les tres llars d'infants de titularitat del Departament d'Ensenyament i les cinc llars d'infants sense afany de lucre, subvencionades per l'Ajuntament.

Per la seva banda, el **Pla d'Actuació Municipal (PAM)**, que conté les principals mesures a desenvolupar durant el període 2012-2015, fixa un objectiu prioritari per a l'àmbit educatiu: "Avançar vers una ciutat educadora desenvolupant el **Projecte Educatiu de Ciutat** com a eina de cohesió social i igualtat d'oportunitats. Promoure l'èxit educatiu en el marc d'un model d'escola inclusiva fent que l'alumnat sigui el protagonista del seu procés formatiu a través del compromís personal i social amb l'entorn i promovent la participació i la implicació de les famílies en l'educació".

Més enllà de les escoles bressol i dins del **Programa d'Acompanyament a les Famílies (PAEF)**, la Regidoria d'Educació s'ha compromès amb el desenvolupament de la **Xarxa 0-6 i 0-12**, tant a nivell dels districtes com de ciutat, amb l'objectiu de crear un espai de coordinació i intervenció conjunta dels diferents àmbits professionals que atenen la petita infància. Actualment hi ha quatre Xarxes 0-6, als districtes II (Collblanc-Torrassa), III (Santa Eulàlia-Gran Via Sud) i V (Pubilla Cases-Can Serra) i VI (Bellvitge-Gornal). Als districtes I (Sanfeliu, Centre i Sant Josep) i IV (La Florida-Les Planes) s'estan promovent dues noves Xarxes 0-12 [*Vegeu Quadre 3*]. La idea és ampliar-les totes a 0-12. A la Xarxa hi participen professionals de diferents àmbits i entitats ciutadanes: Centres de Salut, Serveis Socials, Escoles bressol, Centre de Desenvolupament i Atenció Infantil Precoç (CDIAP), biblioteques i també les AMPA.

Segons la Regidoria d'educació, “el repte és que el màxim de professionals s'impliquin en la transmissió d'aquesta mirada conjunta, caminar conjuntament cap a un model de suport a les famílies més expert”. El 2016 es crea la **Xarxa de criança i educació de L'Hospitalet**, per coordinar el conjunt de xarxes a nivell ciutat.²

6.1.2 Efectes de la crisi (sobre el finançament públic del primer cicle d'educació infantil)

La crisi econòmica i les dificultats pressupostàries de les administracions públiques suposaran un punt d'inflexió en el desenvolupament de la xarxa de provisió pública dirigida al 0-3. Tres de les nou escoles municipals inicialment previstes desenvolupar pel *Mapa d'escoles bressol de Catalunya (2004-2008)* quedaran sense construir, deixant sense provisió municipal, o amb una provisió municipal insuficient, barris concrets de la ciutat (Centre, Collblanc), provocant alhora la saturació d'escoles municipals d'altres barris (Santa Eulàlia, Torrassa).³ Per altra banda, les mesures d'austeritat han obligat a **revisar els models de gestió dels centres**, i també la provisió i les condicions d'accés a les places existents, per garantir la sostenibilitat financera de l'oferta.

A partir del 2010, el Departament d'Ensenyament inicia un procés de **reducció de la despesa pública** que implica:

- La disminució de la subvenció que atorgava a les administracions locals en concepte de sosteniment de plaça pública d'educació infantil de primer cicle. El curs 2010/2011 passa de 1800 a 1600 euros per plaça/curs i a partir del 2012/2013 passa a ser de 875 € per plaça/curs.
- La supressió de la convocatòria d'ajuts destinats als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de 0-3 anys que es trobin en situacions socioeconòmiques desfavorides.
- La reducció de la subvenció que destinava a centres de titularitat privada d'educació infantil de primer cicle, que servien per minorar les quotes a càrrec de les famílies. La subvenció passa de 800 euros el curs 2011/2012 (i en el cas que més del 25% de l'alumnat escolaritzat a l'escola bressol tingues un grau de discapacitat superior al 65%, de 1500 euros) a 720 euros per alumne/curs el curs 2012/2013 (1350 en el cas de centres amb elevada presència d'alumnat amb discapacitat) i a 300 euros pel curs 2013/2014 (600 en el ca de centres amb elevada presència d'alumnat amb discapacitat).⁴

² Vegeu: E. Gay, “Xarxa de criança i educació de L'Hospitalet” a Roldán i Vallecillos (2016), *Educació infantil. Bones practiques a L'Hospitalet de Llobregat*, Ceh. pp. 137-154; i el document: <file:///F:/Xarxa%20de%20criança%20hospitalet.pdf>

³ file:///F:/mapa_llars_dinfants_catalunya_2004_2008.pdf

⁴ Font: Síndic de Greuges. *Informe sobre igualtat d'oportunitats a l'educació infantil (0-3 anys)*. 2015

Aquesta reducció ha afectat el model de cofinançament dels terços que en els darrers anys i fins el curs 2011/2012 regia la provisió de places públiques: aproximadament un terç del cost de la plaça era sufragat pel Departament d'Ensenyament, un terç per l'Ajuntament i un terç per les famílies. Ateses les dificultats pressupostàries del Departament d'Ensenyament, el finançament de llars d'infants des del curs 2012/13 es farà a través de la diputació provincial, per acord amb el Govern. La diferència l'assumirà l'Ajuntament.

Entre 2009 i 2014 la partida pressupostària del Departament d'Ensenyament (amb el suport de les diputacions) dedicada a subvencionar el sosteniment de l'oferta de places públiques i privades o facilitar-ne l'accessibilitat econòmica s'ha reduït en un 60% (60 milions d'euros). Cal dir que aquesta reducció ha estat acompanyada de la supressió d'ençà del 2012 de la partida de 17 milions d'euros que el Departament d'Ensenyament percebia de l'Estat destinada a finançar l'educació infantil de primer cycle.⁵ Aquesta reducció pressupostària es produeix en un context de desigualtat estructural en l'accés a l'educació infantil de primer cycle, que la crisi econòmica accentuarà. La falta de finançament es fa crònica i les desigualtats en l'accessibilitat a l'escolarització infantil 0-3 s'incrementen. En aquest context, s'observa una davallada de la demanda, que afecta sobretot a les escoles privades, però també a l'oferta pública.

Amb l'objectiu de garantir l'accessibilitat econòmica de les famílies amb situacions socials menys afavorides, l'Ajuntament manté un sistema d'ajuts en funció de la capacitat socioeconòmica de les famílies (mitjançant Serveis Socials). També estudia la implantació del sistema de **tarifació social**, d'acord amb el qual les famílies pagarien la matrícula de les escoles bressol en funció de la seva renda.⁶ Aquest sistema, que ja funciona en altres municipis de Catalunya (Barcelona, Sant Feliu de Llobregat, El Prat, Rubí, Sabadell o Terrassa) incentivaria l'accés a famílies de rendes més baixes, i alleugeriria les càrregues per famílies de rendes mitges-baixes.

Les reduccions pressupostàries es notaran no només sobre les escoles bressol, sinó també sobre el conjunt de serveis d'atenció a la infància 0-3 i llurs famílies, com ara Espais familiars, Ludoteques o serveis ofertats des dels Centres d'Atenció Primària. Les retallades afectaran diferentment les famílies, segons renda i situació laboral i familiar, incidint directament sobre la oferta i accessibilitat als serveis.

⁵ Font: Síndic de Greuges. *Informe sobre igualtat d'oportunitats a l'educació infantil (0-3 anys)*. 2015

⁶ Font. Pacte Local per a l'Educació de L'Hospitalet, 2016, p. 23.

6.1.3 L'escola bressol: percepció dels i les professionals

En termes generals, es valora **molt positivament la labor de l'administració local** pel que fa a l'impuls i desenvolupament en els darrers anys de la Xarxa d'escoles bressol municipals i dels serveis públics, o finançats amb fons públics, adreçats al 0-3. Malgrat identificar mancances –algunes d'estructurals–, es reconeix l'esforç fet no només per desenvolupar, sinó també per sostenir aquesta xarxa, especialment des de l'inici de la crisi financera el 2008.

Pel que fa a les escoles bressol municipals, en general els i les professionals que hi treballen, tant director/es com educador/es, es mostren satisfets i satisfetes amb el bon funcionament dels centres i la **bona acollida** que l'escola té entre les famílies. Tanmateix, detecten algunes **febleses o mancances**, algunes compartides, algunes específiques segons el barri:

Manca de personal de reforç

Una de les demandes més recurrents per part dels i les professionals que treballen als centres educatius és la **manca de personal de reforç**. El reforç hi és, però sovint es considera insuficient. La manca de personal els obliga a fer un **sobreesforç** diari per fer que el projecte funcioni correctament. Això repercuteix negativament sobre el projecte i sobre la seva pròpia salut.

Per una banda, a nivell de centre es deixen de fer coses que es consideren fonamentals, no es pot atendre plenament als infants i, en ocasions, fins i tot es veuen obligades a fer coses que contradiuen l'esperit del centre i del seu projecte, com ara anar amb presses, cridar els infants o desatendre o resoldre de manera poc satisfactòria situacions quotidianes.

*La principal feblesa que tenim és al **falta de personal**. Tu fas la teva feina amb moltes ganes, però després et deceps, perquè veus que no arribes a tot el que t'agradaria i et quedes frustrada. Jo voldria fer amb aquets infants una sèrie de coses que no puc. **Lo bàsic en un infant és molt educatiu**. Canviar un bolquer no es fer-ho ràpid i el següent. A tu t'agradaria agafar aquest nen i jugar mentre estàs fent això. La sabata que no se sap cordar... doncs poder seure amb ell, acompanyar-lo i no dir, 'va, posat' la sabata, que arribem tard'. Nosaltres anem accelerades i els anem accelerant amb ells". [...] Hi ha moments molt estressants. Quan hem de canviar-los, per exemple. Hi ha escoles que tenen el canviador tancat, que no veuen els altres infants. [...] Els pares, per exemple, es queixen que els nens no dormen bé (ho posem als informes). Ens està passant a 1-2 (dos grups): posem els dos grups en un mateix espai amb una sola persona; un total de 22 infants es queden a dinar*

(dels 26); a 2-3, 35-40. I també estan amb una sola persona. A 1-2 s'aixequen, es desperten, i ploren... i no pots estar per tots. [...] Aquí podríem fer moltes més coses de les que fem. I això et frustra. De vegades tens la sensació que tot el que estàs fent és netejar el cul, donar de menjar y mirar que no es facin mal (Professional EBM Santa Eulàlia).

El reforç insuficient no només afecta la qualitat de l'atenció donada als infants, si no que sovint provoca que es **desatenguin altres funcions bàsiques** per al bon funcionament dels centres, com ara tasques de direcció, atenció a les famílies o reunions de claustre.

*La llei diu que hem de tenir un reforç cada tres aules, nosaltres som cinc aules, i com no arribem a sis, en comptes de fer dos reforços ens han fet un. Tenim una persona de suport, i després estic jo, com a direcció, que tinc unes hores d'atendre els infants. Però realment jo no m'estic al despatx en tot el dia. El que es necessitaria és un reforç a jornada completa. Tinc l'administrativa quatre hores al matí. **Però mentre estic atenent els nens, no hi ha ningú que pugui obrir la porta... si truquen, no me n'assabento.** Jo prioritzo els nens perquè la meva professió i vocació són els infants. El primer són ells. La prioritat es que estiguin lo millor cuidats possible. **Però per fer les tasques de direcció m'he de quedar a fer hores extres.** I tot plegat acaba generant molta frustració. No vols perdre la il·lusió, però veus que no pots... la salut, la família, tot se'n ressenteix. **Tu tens una vocació i ho dones tot, perquè t'agrada, però arriba un moment que dius no puc més. Jo dono, dono, i no es veu** (Professional EBM Santa Eulàlia).*

*A principis i final de curs ens posen una persona de reforç per aula durant 4 hores. És important, és clar, però **l'adaptació no s'acaba al setembre.** D'un dia per l'altre passes de tenir dues persones a tenir-ne una per aula. [...] Nosaltres som 7 persones, si t'has de repartir entre set persones, és impossible, les hores no donen, fem acollida de matí, menjador, dormitori i acollida de tardes. O ens quedem sense fer claustre, que és molt important per aprendre, avançar i millorar. Si no ho fem ens quedem estancades i entre nosaltres mateixes necessitem un diàleg, saber quines decisions estem prenent [...] Tenim una persona al migdia per 34 infants (de 2-3 anys) a l'hora de dormir; i un altra per 22 infants (d'1-2 anys). Tenim una mare que vol fer una queixa formal. Veu que falta personal. Coneix el PEM [Projecte educatiu marc de les escoles bressol de L'Hospitalet] i veu que el projecte educatiu del centre [PEC] no s'adequa als criteris establerts. I és que tampoc cal molt; el que estem demanant és molt raonable. Amb un reforç ja fem. Avui se m'ha anat una noia que havia d'anar d'urgències i ho cobreixes perquè ho*

cobreixes, però he hagut de deixar totes les coses del despatx desateses
(Professional EBM Santa Eulàlia).

Per una altra banda, aquesta **sobrecàrrega i sobre-exigència** diàries té conseqüències sobre la **salut física i psicològica** dels i les treballadores, en la mesura que comporta estrès, tendinitis, mal d'esquena, insomni i angoixa.

És molt el pes a la nostra salut. Totes estem amb contractures a l'esquena, tendinitis als genolls, als canells, ansietat... perquè veus que no arribes, perquè veus que s'estan matant allà i tu estàs canviant bolquers i no pots deixar el nen que estàs canviant, i llavors has de cridar, que no t'agrada. Si els nens estan jugant, el que està mes enllà barallant-se no et sent si no crides; estàs cridant i no hauria d'estar cridant, perquè ells ja veuen normal que tu cridis i no han de veure normal que tu cridis, però si no, com ho fas?
(Professional EBM Santa Eulàlia).

Són doncs les professionals dels centres qui estan suplint mancances estructurals.

Les professionals expressen també neguit davant el que consideren una atribució confosa de responsabilitats entre l'Ajuntament i l'empresa gestora del centre, alhora d'adreçar els seus reclams davant problemes de funcionament.

Atenció insuficient a infants amb necessitats educatives especials

Pel que fa a infants 0-3 amb necessitats educatives especials tant professionals com famílies remarquen que falten escoles especialitzades. Les dues escoles d'educació especial que hi ha a la ciutat, L'Escorça (pública) i L'Estel-Can Bori, són per infants majors de 3 anys. Són doncs les escoles bressol ordinàries, dins un plantejament d'escola inclusiva, qui acullen aquests infants.

El 2016, amb el suport de la Diputació de Barcelona, l'Ajuntament promou la creació d'espais d'estimulació multisensorial en centres d'educació infantil. El 2017 es posa en marxa una **aula d'estimulació multisensorial** a l'EBM La Casa del Molí, la primera aula pública a la ciutat per a atendre infants amb pluridiscapacitat i necessitats educatives especials de totes les escoles bressol de la ciutat.

Tanmateix, els recursos destinats a acollir i acompanyar aquests infants es perceben en general com a insuficients. Els centres reben el suport del CDIAP-BAULA (Centre de Desenvolupament i Atenció Infantil Precoç). Des de la crisi, però, els centres han percebut una disminució de l'atenció i dels recursos destinats per part d'aquest servei, en un moment en què paradoxalment –ens recorden les educadores– **cada vegada hi ha més infants amb necessitats educatives especials.**

Els i les professionals dels centres reclamen un major suport per atendre els infants amb necessitats educatives especials. Per una banda, demanen **més vetlladores**, sobre tot tenint en compte que en el transcurs del curs es detecten necessitats d'atenció especial en infants que no han estat diagnosticats inicialment, i pels quals no es rep cap suport. Aquesta és una realitat que afecta al conjunt de les escoles. Per una altra, demanen més **formació** per oferir una atenció especialitzada i adequada en cada cas.

Fem tot el que podem, però no estaria de més que hi hagués una mica més de suport. Amb els infants que tenim amb necessitats educatives especials necessitaríem una vetlladora. De vegades aquests infants no estan diagnosticats i no es reconeix que hi hagi d'haver la vetlladora. De vegades tens un nen diagnosticat, i a mida que els vas tractant vas veient que a aquest li costa més això, a l'altre allò altre.. i en aquest moment necessites un recolzament. Som 8 aules i dues persones de reforç. Aquest és el handicap que tenim. Per altra banda, amb segons quins casos, ens veiem una mica limitats i ens agradaria comptar amb formació més específica. De vegades anem una mica a cegues, que no sabem si ho estem fent bé. Si que tenim el recolzament de psico-pedagogues i tenim contacte amb Baula, també venen de CDIAP. Trimestralment mirem de trobar un punt trobada per comentar casos que ens preocupen, intentem mantenir el contacte per millorar l'atenció als infants, però també ells estan molt saturats (Professional EBM Torrasa).

També les **escoles públiques de la Generalitat i les privades subvencionades** formulen aquesta demanda. Demanen no només suport econòmic, sinó també suport en formació per atendre correctament els infants amb aquestes necessitats específiques i evitar que, com a conseqüència d'aquesta falta d'especialització, els infants deixen el centre. També acusen la disminució del suport d'entitats com CDIAP.

Abans rebien la visita de CDIAP un cop al mes, ara un cop cada mes i mig. A nivell de necessitats educatives especials estem una mica abandonats. Necessitem saber què podem fer per ajudar i acompanyar l'infant i les famílies. Tu fas la demanda, però aquests recursos van saturats (Professional Escola privada subvencionada, Collblanc).

Aquí hem tingut algun infant amb una necessitat educativa especial, i no s'ha pogut quedar perquè les condicions que li oferia l'escola no eren les adequades. Teníem una nena que no caminava; no tenia ningú que l'acompanyés per fer els seus moviments. Aquesta nena se'n va haver d'anar a l'escola pública dels 3 anys, perquè allà tenien un nivell de suport molt més

alt. Com el 0-3 no és obligatori, el Departament d'Ensenyament no està per la labor. Demanem més vetlladores. Demanem que tothom pugui tenir una educació adequada, i que ningú hagi d'abandonar un centre per manca de personal especialitzat (Professional Escola pública Generalitat, Bellvitge).

Efectes de les retallades sobre l'escola bressol privada subvencionada

Les **escoles privades subvencionades** també han acusat els efectes de la crisi. Des de la suspensió de la subvenció per part del Departament d'Ensenyament, la major part d'escoles han hagut d'ajustar les condicions laborals de la plantilla docent i han exigit esforços a les famílies. Amb el lema “**el 0-3 existeix**”, han protagonitzat la seva lluita al carrer, participant i promovent les mobilitzacions, les vagues i els manifestos a favor del 0-3.

En els darrers anys, les llistes d'espera s'han reduït (en tots els casos), ha incrementat el nombre de baixes durant el curs i han tancat alguns grups (casos de Nova Fortuny o d'Estel Blau). Les escoles han hagut de deixar de comptar amb recursos que abans hi comptàvem. En alguns centres, les treballadores han patit retallades de sou o reduccions de jornada. En general, demanen **més suport institucional**.

Nosaltres érem una escola que teníem molta llista d'espera. Per sort la seguim tenint, però abans es duplicava. Oferim 61 places. Abans, d'aquestes places com a molt podries tenir una baixa durant el curs. Ara pots tenir anualment 6 o 8. Pel moviment migratori o perquè les famílies es queden sense feina i no tenen diners per poder pagar l'escola. I la vida dels infants i les famílies es va complicant. La crisi ens ha afectat, no només pel fet de tenir més o menys llista d'espera, sinó pel propi moviment migratori. Molta gent ha marxat (Professional Escola bressol privada subvencionada, Collblanc).

Si bé alguna d'aquestes escoles rep infants amb circumstàncies socioeconòmiques menys afavorides a través del Projecte d'Atenció Integral i Integrada de la Pobresa Infantil- PAIDOS de Càritas Diocesana, només en el darrer any, i com a conseqüència de les places vacants que els han quedat, algunes escoles (ex. Estel Blau a Bellvitge) han començat a rebre infants derivats de Serveis Socials. Algunes feia temps que ho demanaven (Ex. Nova Fortuny a Collblanc).

Feminització de l'educació 0-3 i falta de reconeixement

Les professionals parlen de la falta de valorització social que té l'educació infantil 0-3 dins la pròpia comunitat educativa. Assenyalen també la falta de reconeixement social, i l'atribueixen, en part, a la feminització d'aquest sector laboral. Reclamen un sou més elevat, adequat a la rellevància i importància de la feina que fan. Exigeixen **l'equiparació salarial** amb altres etapes educatives.

Ara tothom està d'acord en què el 0-3 és molt important, però això no es correspon amb els recursos que hi destinen, començant pel sou de les professionals que s'hi dediquen. [...] És una feina de dones, amb sou de dones, amb un sou molt inferior al que tenen a partir del 3-6. I de fet hi ha moltes companyes que decideixen canviar de cicle per guanyar un millor sou. Tot i que nosaltres cobrem sobre conveni, i aquí a L'H et paguen per sobre conveni. Però és que el conveni està en 800 euros mensuals. A infantil cobren gairebé el doble. A mida que pugés, cobres més. Això no hauria de ser així. [...] Ara a les nostres escoles comencen a haver-hi homes, però n'hi ha molt pocs. Són tot dones. Fins i tot quan les famílies entren i veuen un home a l'aula se sorprenden; perquè històricament aquesta feina ha estat associada a les dones, i això no vol dir que els homes no ho puguin fer. I tot ve d'això, de no modificar aquesta visió. Ens haurien de reconèixer millor com a professionals. L'exemple està en que ara comencen a demanar més titulació; però fins ara tu feies un tècnic. Ara has de ser mestre en educació infantil. Demanen una mestre en educació infantil, però després quan li donem el sou li estem donant un sou de tècnica. Tu no has estudiat una carrera per venir a fer de tècnica. Si tu estàs demanant més titulació, lògic seria que canviéssim de categoria professional. [...] Hi ha un topall legal que és de mínims. S'escuden en lo legal (Professional EBM Santa Eulàlia).

6.1.4 L'escola bressol: la valoració de les famílies

Oferta pública insuficient i manca d'accessibilitat

Quelcom que preocupa a les famílies és la **manca d'oferta de llars bressol públiques**, especialment allà on no hi ha oferta (barris com Centre) o allà on estan especialment saturades les escoles (barris com Santa Eulàlia).

*Al Centre no disposen d'escola bressol municipal, ni pública de la Generalitat. L'escola municipal més propera és La Casa de la Muntanya, al barri de Sanfeliu. Depenent, però, d'on visquis tens una distància considerable (entre 10 i 20 minuts caminant), que obliga les famílies a agafar transport públic o cotxe. **Molta gent la descarta perquè està lluny.** Una altra opció és portar-la a l'escola subvencionada El Patufet. Amb la crisi se li va retirar la subvenció de la Generalitat. El 2014 hi va haver una mobilització de les famílies, van sortir a la premsa. L'Ajuntament va secundar la protesta. Altres famílies porten els nens a Bellvitge (Mare, usuària EBM, Centre).*

També assenyalen que tot i ser públiques, són **cares** [El preu d'escolarització de l'escola municipal és de 144,39 euros mensuals (x 11 mensualitats) i 122,73 euros

mensuals pel servei de menjador]. Això fa que moltes famílies que no poden assumir el cost d'una escola privada, quedin fora també del sistema públic.

Las guarderías son demasiado caras. Si hubiera sido más económico, las hubiera llevado, aunque hubieran sido unas horas. A mis hijos los dejo con mis padres (Mare, no usuària escola bressol, La Florida).

Només en alguns casos, allà on les famílies tenen un major poder adquisitiu o a costa d'un sacrifici molt important que comporta renúncies en altres àmbits, poden accedir a una plaça en una escola privada.

Per altra banda, les famílies voldrien poder escollir el lloc d'escolarització dels seus fills i filles. Valoren el projecte i també la proximitat. Es dona el cas de famílies que descarten la pre-inscripció en l'escola que més els agrada (ex. Casa dels Arbres) per por a no obtenir plaça i aposten per una altra escola que els ofereix més possibilitats. Algunes famílies, de rendes mitja o mitja-baixa, consideren que la prioritat que es dona a famílies en situació de risc d'exclusió, a través de les derivacions de Serveis Socials (en barris com Torrassa), deixa fora moltes famílies que també ho necessiten, malgrat no estar en una situació tant desfavorable.

Fins els sis mesos va estar a casa amb ma mare. [...] Després, vaig començar a buscar guarderia i vaig intentar entrar a la pública, però n'hi ha molt poques a Hospitalet. Vaig intentar-ho en una, però em vaig quedar sense plaça. Moltes places van quedar cobertes per famílies sense recursos, moltes immigrants, com és lògic. Aleshores vaig haver de buscar la concertada, perquè la privada és molt cara (Mare soltera, usuària escola bressol subvencionada, Torrassa).

Algunes famílies opten per endarrerir l'escolaritzar del seu fill o filla fins que ja té l'any o l'any i mig (grup 1-2), o fins i tot esperen al darrer curs d'escolarització (2-3) amb vistes a afavorir l'adaptació a l'etapa d'escolarització infantil (P3). Això sovint implica renunciar a la pública, ja que difícilment s'obren places en aquests grups. Segons el barri i la situació socioeconòmica de les famílies, la **falta d'accessibilitat** a l'escolarització repercuteix d'una manera o altra.

Projecte educatiu, adquisició d'hàbits i conciliació

Les famílies usuàries de l'escola bressol pública municipal estan en general molt satisfetes amb l'escola, tant pel que fa al projecte educatiu, com pel que fa a les instal·lacions i equipaments. Les motivacions que tenen els pares i mares per portar els infants són diverses. Si bé la conciliació sol ser un element central, parlen també del **rol central que les escoles tenen en el procés de creixement i desenvolupament de l'infant, l'adquisició d'hàbits, la socialització i la preparació de cara al segon cicle d'educació infantil.**

A la pregunta, perquè vas decidir portar el teu fill o filla a l'escola bressol contesten:

*Teníem clar que el volíem apuntar el més ràpidament possible. Però no només perquè tots dos treballem, **sinó perquè considerem que a la llar bressol està molt millor que a casa**: es relaciona amb els altres nens, agafa uns hàbits, aprenen límits, evolucionen més ràpidament (amb el avis no hi ha límits!). Vam endarrerir que la nena entrés a l'escola perquè la meua mare va insistir que no volia que portéssim la nena a l'escola bressol tan petitona i ella estava a casa sense fer res. I nosaltres vam acceptar. Per iniciativa de la iaia, però **nosaltres sempre hem defensat que la llar bressol és el millor que hi ha**. Perquè veus un nen que va a la llar bressol que ha evolucionat diferent a un nen que ha estat amb els avis o amb els pares. [...] La **Berta** no va seure al terra a jugar fins que no va començar la llar bressol. La meua sogre és molt maniàtica que no camini descalça, que no agafi fred... i quan la vam portar aquí [escola bressol], a la setmana es va seure al terra. Es va espavilar moltíssim; perquè amb els avis fa lo mínim. Per la por que no li passi res quan està amb ells, no li deixen fer res... no caiguis, no facis... I aquí s'espavilen moltíssim (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).*

Una altra mare comenta que la raó principal per la qual va decidir portar el seu fill a la llar bressol va ser perquè no menjava:

El vaig portar perquè el meu nen no menjava res. Un biberó al dia i prou. I ara, des que està aquí ha millorat molt. Sentia que necessitava una mica d'ajuda. Aquí va estar dues setmanes sense menjar i va començar a menjar molt bé. Ha canviat totalment els hàbits (Mare, usuària EBM Santa Eulàlia).

Tanmateix, la qüestió de la conciliació apareix també en primer pla:

I després també –continua aquesta mateixa mare de Santa Eulàlia– per jo poder començar a treballar i alliberar també als avis. Em vaig incorporar a la feina al cap de 10 mesos de néixer el meu fill. Vaig trobar feina en un horari molt dolent de 17 a 20h de la tarda. Jo estava tot el matí amb ell, però era esgotador. I la llar em va ajudar. El meu home treballa de 7h a 19h. Ell no està (Mare, usuària EBM Santa Eulàlia).

Famílies que han portat els fills tant a la **pública com a la privada** sovint comparen una i altra:

Estem extremadament satisfets, sobretot en comparació amb la privada, que no era dolenta però es nota la diferència. Aquí hi ha un projecte pedagògic, a la privada era més com una 'guarderia', no com una escola bressol. Tot i que nosaltres vam tenir sort amb la mestra que ens va tocar, hem sentit històries de males experiències. [...] Per altra banda, allà totes les activitats estan més dirigides. A la pública es basen més en el joc lliure, en que els nens i nenes descobrixin. [...] Valorem molt la possibilitat com a família de participar,

*d'entrar a l'escola, cosa que a la privada no se'ns permetia. Tu deixaves la nena a la porta i la recollies a la mateixa porta. No tenies manera d'entrar, excepte en ocasió d'alguna festa. Aquí, en canvi, **és com una extensió de casa teva**, pots quedar-te tot el temps que vulguis, i de fet promouen molt que els pares participem en les activitat. Si vols ser a l'aula i compartir amb els nens espai i temps ho pots fer. Encara que siguin deu minuts al dia ho valorem molt. **Aquí ens sentim en família. Paguem uns 309 euros al mes, amb menjador. La privada eren uns 430 mensuals** (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).*

Aquesta mateixa sensació de familiaritat i proximitat l'esmenta una mare de Florida, que va portar la seva filla gran a una llar d'infants privada i a les dues petites a l'escola bressol municipal. Amb la privada va quedar contenta, però considera que no només les instal·lacions de la pública són més noves i espaioses, sinó que permeten als pares compartir-les amb els seus fills i filles “de forma més natural”:

Abans [a la privada] sentia que deixava la nena i no sabia on la portaven. Aquí entrem a la classe, observem més (Mare, usuària EBM La Florida).

Un altra família de Santa Eulàlia, usuària de l'escola bressol municipal, compara l'escola pública amb la privada:

*Nosotros escogimos la pública porque sabemos que la formación que suelen dar es mejor que la privada. Una privada suele ser más ludoteca; llegas, dejas el niño, lo entretienen y punto. Y aquí hay un **proyecto educativo marco de calidad** detrás. En Hospitalet la oferta es muy diferente entre privada y pública, en relación a las instalaciones, al profesorado y al proyecto educativo* (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).

Cal dir, però, que altres famílies usuàries de l'escola privada es mostren també molt satisfetes amb l'escola. Per sobre de tot, es valora la “familiaritat”, el projecte i la flexibilitat.

La meva mare va voler fer-se càrrec del nen durant el primer any de vida. El segon any va insistir en tornar-ho a fer. Però ara, al tercer any volem apuntar-lo a una bressol privada, que costa uns 265 euros al mes, sense menjador. Vam escollir aquesta escola perquè després de fer portes obertes a diferents concertades i privades, ens la van recomanar i és la que més ens va agradar. És petita, té proximitat amb els educadors, té un sistema educatiu que ens agrada (Montessori) i la cura dels nens és molt com si fossin a casa. L'espai també ens va agradar molt (Mare, futura usuària escola bressol privada, Bellvitge).

L'escola m'agrada molt. N'estem molt contents. És una escola molt de tu a tu. Valorem molt la flexibilitat horària, i la tenim a prop. Volíem que l'escola fos al barri. I ens n'havien parlat bé. Amb el menjador paguem uns 400 euros al mes. És cara, és l'única queixa (Mare, usuària escola bressol privada subvencionada, Bellvitge).

Algunes famílies expressen el desig de portar els fills a una escola privada concreta (Ex. Patufet), perquè els agrada el projecte, però opten per la municipal perquè no poden assumir-ne el cost.

Algunes mancances: personal de suport, flexibilitat horària i necessitats educatives especials

En la mateixa línia que expressen algunes professionals dels centres, les famílies usuàries d'escola bressol municipal també hi detecten algunes mancances. Principalment, perceben i acusen la **manca de personal de reforç i la manca de flexibilitat horària**. Precisament, la major flexibilitat horària de les escoles privades és quelcom que es valora positivament.

*Aunque también hemos visto que a la hora de la siesta en la pública hay menos profesoras. Y esto hace que los niños duerman menos, se despiertan. Aquí en este centro, si requieres una tutoría urgente hemos notado que hay muy poca gente de soporte. Cuando viene personal de soporte, se nota muchísimo. ¡Se nota otra dinámica! Este es el mayor fallo que yo les he visto a ellos. **Y que no se corresponde con el PEM que tienen.** Lo que dice la normativa no se aplica. A este centro hemos llegado como centro de referencia, y realmente estamos viendo como la calidad está aminorando. Vienes con un proyecto educativo de calidad y te encuentras que **estamos rozando el límite legal.** Por los recortes seguramente (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).*

*La flexibilidad de horarios también es una queja. **No existe una flexibilidad,** pero creo que va asociada a este punto que comentábamos: no tienen esa posibilidad de tener una o dos personas de soporte, la puerta hay que cerrarla porque hay que estar en otro sitio. Si tienes más personal, puedes hacerlo todo más flexible y todo más dinámico. Al final esto afecta al servicio, a los padres, al profesorado y a los niños. En acogida nosotros tenemos que entrar con los niños dentro porque ellos no pueden salir, porque están dentro. [...] El horario en la privada es más flexible. **Es la mayor ventaja que le veo a la privada; que puedes entrar antes y salir más tarde** (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).*

Pel que fa l'atenció a infants amb **necessitats educatives especials**, també les famílies demanen més serveis especialitzats. Una professional del lleure de Santa Eulàlia, familiar d'una nena amb paràlisi cerebral, es mostra crítica amb l'oferta existent, reclama un major desplegament de recursos especialitzats, tant a nivell d'escola com de lleure.

Crec que el que falta a l'Hospitalet són escoles d'educació especial per nens més petits. Igual que hi ha les PACE, que és una associació per l'educació especial d'infants amb paràlisi cerebral, faltarien més associacions com aquestes, però pels més petits. Igual que hi ha els centres d'educació especial, doncs que també acollin els nens de guarderia. La meva família té una nena amb paràlisi cerebral i ha hagut d'anar a l'escola ordinària. Joestic en contra de les escoles d'educació especial perquè crec que els nens s'han d'integrar a l'aula, però hi ha nens que realment estan molt malament i el que necessiten és la màxima atenció, i no poden estar en un grup de nens que no necessiten la mateixa atenció. Perquè aleshores no acaben aprenent ni uns ni altres. Aprenen molts valors però els conceptes, no els acaben d'aprendre. Un estímul d'educació especial estaria molt bé, però això no hi ha res ara mateix... Hi ha aquestes associacions que ho promouen moltíssim, i fan dies especials, però després la vida segueix i ho pateix la família. I a l'escola bressol quan tu tens un nen amb educació especial fa més nosa... sap greu, però fa més nosa que servei. Perquè en aquesta edat tots els nens necessiten molta atenció, però si a sobre el nen té necessitats educatives especials... no n'hi ha prou. Posen la figura de la vetlladora i vinga! Moltes vegades aquesta vetlladora no té ni la titulació, simplement és una mestra més que fa el que pot. Falten escoles especialitzades. O que vagin a l'escola ordinària, però amb els mitjans adequats. I sobretot al lleure. El lleure fa molta falta, perquè els nens puguin tenir una vida normal, que puguin fer el mateix, adaptat, però el mateix que els altres nens: jugar al parc. Igual que han fet un parc per cadira de rodes, doncs que tots els nens puguin pujar igual a un gronxador, per exemple. Doncs fem-ho! Que hi hagi els dos. Crec que està molt apartat. Tothom parla d'igualtat, però ara mateix no n'hi ha d'igualtat (Professional del lleure i familiar nena amb paràlisi cerebral, Santa Eulàlia).

6.2 Serveis 0-3 alternatius a l'escola bressol: “No tot acaba a la bressol”

Una demanda compartida entre gairebé el conjunt de professionals i famílies entrevistades és que **cal diversificar la oferta de serveis d'atenció a la petita**

infància. Diversificar és essencial no només per oferir alternatives a la bressol, sinó per alleugerir la càrrega i la saturació dels serveis ja existents. Si ja l'oferta d'escoles bressol es considera deficient, la oferta de serveis alternatius és percebuda encara més insuficient.

Si bé no supleixen l'escolarització, els serveis d'atenció a la infància alternatius a l'escola bressol, com ara Espais familiars o Ludoteques en família, aconsegueixen una **funció social i educativa** de primer ordre, no només pel que fa als infants, sinó també a llurs famílies. Aquí també podríem incloure els **Grups de lactància, Grups de criança o l'Espai nadó** promogut des dels Centres d'Atenció Primària, entre d'altres. També incloem aquí la **Xarxa 0-6 i 0-12** impulsada per la Regidoria d'Educació, i l'accés a espais de joc públics adaptats al 0-3.

6.2.1 Espais familiars

La ciutat de L'Hospitalet ha estat pionera a Catalunya en la promoció dels Espais familiars. Es tracta d'un servei adreçat a infants 0-3 no escolaritzats. La força dels espais familiars és que van adreçats no només als infants, sinó també a les famílies. Són espais oberts a pares, mares, avis i àvies. Aposten per una **metodologia d'acompanyament familiar**. Per una banda, fomenten la relació entre famílies i infants. L'objectiu és reforçar el paper de la família com a primer referent de l'infant i potenciar la seva destresa com a pares i mares. Per altra banda, potencien la relació entre les famílies, la comunicació i l'intercanvi d'experiències. Es tracta, en definitiva, de crear un espai de relació i **inclusió social positiva**. "Incloem les famílies, que és essencial", comenta la responsable de l'Espai Familiar La Florida.

Els espais familiars obren matí o tarda, segons les demandes i necessitats de les famílies potencialment usuàries, i inclouen diverses activitats setmanals dirigides a infants (segons el grup d'edat) i llurs famílies com ara Pequeteca, Ludoteca en família, Espai respir, etc. L'Espai respir permet a les famílies deixar els infants unes hores al matí un dia a la setmana i dedicar-se a fer gestions.

Des de la posada en marxa del primer espai el 1994, els espais familiars adreçats a la petita infància han tingut molt **bona acollida**, tant per part dels professionals com per part de les famílies, i han esdevingut un servei essencial pel 0-3. Tanmateix, la crisi va obligar a tancar-ne alguns. El 2012, com a conseqüència de la retirada de la subvenció de la Generalitat i la Diputació, l'Ajuntament va anunciar el tancament de dos espais familiars: **La Caseta dels Arbres a Santa Eulàlia i La Caseta dels Tarongers a Pubilla Cases**. Únicament els espais finançats de manera independent varen continuar oberts: La Caseta de les Palmeres (Torrassa) i la Caseta dels castanyers (Gornal). Això va provocar una reacció d'oposició ciutadana contundent.

Les famílies es van mobilitzar i varen exigir la reobertura dels espais.⁷ Com a resultat de la pressió ciutadana, el 2013 l'Ajuntament els va reubicar i reobrir com a **espais familiars autogestionats per les pròpies famílies** amb el suport tècnic del Programa Municipal d'Infància. Tanmateix, es va perdre allò essencial del seu funcionament inicial.

Professionals i famílies recorden especialment La Caseta dels Arbres. Remarquen el paper essencial que acomplia al barri i expressen el seu malestar i tristesa davant del seu tancament. Professionals de la salut recorden com n'era d'important la coordinació amb el Centres d'Atenció Primària i fins a quin punt constituïa un servei de primera necessitat al barri:

***La Caseta dels Arbres va ser preciós. Va ser una pèrdua enorme pel barri.** Va néixer abans de La Casa dels Arbres, que es va construir al costat. Ens anava bé per tot. Allà es treballava moltíssim. Es tenia accés a 200 famílies. Es feia barri. Es feien amistats. Recordo el cas d'una dona romanesa que se li va morir el marit... totes les famílies es van volcar amb ella. [...] Nosaltres enviàvem moltes famílies des del CAP, no només famílies desestructurades... famílies de tot tipus. De vegades he tingut nens de 7 o 8 mesos que veus que alguna cosa no t'agrada... i llavors recomanava la família que anessin a la Caseta. Ens coordinàvem. Detectàvem afeccions molt precoçment. És important, primer crear el vincle i després comunicar el diagnòstic. Mares que tenien una relació anòmala amb la seva criatura, això es treballava molt allà. Les famílies se sentien molt ben acollides. Hi havia gent de tot tipus; era un espai de trobada, d'integració social... no volíem un gueto. Suplia l'escolarització. Quan van tancar-la, vaig tenir un disgust a mort. Els pares es van organitzar, van demanar un espai a la biblioteca. ... hi van anar durant un temps, però no hi havia cap líder, cap professional, i es va acabar (Pediatria).*

Actualment, la major part dels districtes compten amb espai familiar, si bé no tots s'enfoquen de la mateixa manera. Alguns estan ubicats als Centres d'esplai o en Associacions educatives (Bellvitge, La Florida, Pubilla Cases-Can Vidalet, Itaca); altres s'organitzen com espais autogestionats per les pròpies famílies (Santa Eulàlia, Gornal, Sant Josep).

En general són serveis **molt ben valorats per les famílies**: “Les famílies manifesten molta alegria i un gran respecte”, afirma una educadora de l'Espai familiar ITACA. Si bé no poden suplir l'escolarització, ofereixen una alternativa a les famílies:

Per sort tenim espais familiars, tenim ITACA que té molta força. Algunes famílies no els apunten a bressol perquè han de fer l'horari complet, i potser

⁷ Vegeu: <http://crisisyotrastantashistorias.blogspot.com.es/> + notícies Vanguardia.

no treballen, i volen que els seus nens es socialitzin, però també volen estar amb els seus fills, cosa que trobo genial. Seria el somni de tothom. L'espai familiar aconsegueix aquesta funció, però n'hi ha pocs. Hi ha ITACA, però a ITACA són els que són, i no poden donar abast a tothom. Falten més Espais familiars per donar eines a les famílies, llocs per debatre, per aprendre uns dels altres, més de guia cap a les famílies (Professional EBM Torrasa).

Al marge de la seva funció educativa, es reconeix la seva funció com a espai de socialització, integració i cohesió social, especialment allà on el nombre de famílies derivades de Serveis socials és elevat o fins i tot majoritari, com és el cas per exemple **d'ITACA o La Florida**. Les situacions que Espais familiars d'aquestes característiques acullen són diverses: famílies d'origen estranger, amb una xarxa familiar o social feble o en molts casos inexistent, famílies des-estructurades o mares joves que com a conseqüència de la maternitat han vist reduït al mínim la seva xarxa d'amistats. També arriben famílies no becades, que no només reconeixen l'espai com un espai educatiu i de socialització dels infants i les famílies, sinó també com un espai que els **prepara per encetar l'etapa d'escolarització infantil** (P3).

Justament com a conseqüència d'aquestes **estructures familiars complexes**, es tracten i gestionen situacions de certa dificultat:

Sorgeixen elements de dificultats... Famílies que no posen límits als seus fills, per exemple..., per la pròpia tipologia de família. L'any passat teníem una nena que la mare no li posava cap límit i distorsionava molt la dinàmica del grup. Les altres famílies li deien que controlés més la seva filla. No entenien perquè la mare no reaccionava o posava límits quan la nena estava pegant altres nens, i la mare no sabia com gestionar això. Aquest és un espai per aprendre a gestionar aquestes situacions, si més no, afrontar-les (Professional Espai familiar La Florida).

La vocació dels espais familiars és integradora, **inclusiva**:

Hi ha una relació de molt agraïment; es creen vincles molt forts; és una relació molt propera. [...] Una mare se'm va posar a plorar perquè érem l'únic centre que havia acceptat el seu fill (ens va portar bombons i tot), perquè es un nen amb autisme, havia anat a poliesportius a fer natació, i tothom li deia que no. La nostra funció es la inclusió de tots els nens del barri, i no lo direm que no. Va començar com Espai familiar i ja s'ha quedat aquí, te 4 anys. Moltíssimes mares amb uns problemes de feina increïbles. [...] Nosaltres som un servei que té la porta oberta i pots entrar i inscriure el teu fill... però normalment no es així (Professional Espai familiar La Florida).

No obstant la bona acollida, professionals i famílies estan d'acord en què la oferta és del tot insuficient i que caldria apostar d'una manera més decidida per aquests espais. Espais familiars com ITACA, per exemple, té llista d'espera, sobretot al grup 2-3, i això fa que un nombre important de famílies quedin excloses. Això comporta neguit entre les famílies i pressió sobre els i les professionals. No només es tractaria de donar cobertura a necessitats desateses, sinó també per **alleugerir** el pes i la responsabilitat que, sobretot escoles bressol, però també alguns dels espais familiars ja existents, assumeixen com a únics serveis 0-3 disponibles. **“No tot acaba en l'escola bressol”**, comenten professionals de l'educació. Per la seva banda, les famílies es veuen molt limitades a l'hora de dur a terme activitats amb els seus fills i filles, limitació que creix durant els mesos freds.

*Dins del barri ens trobem amb moltes famílies que segurament agrairien poder participar d'un servei d'aquest tipus i les opcions són molt limitades. Ens agradaria poder oferir una resposta a totes aquestes famílies que requereixen d'aquest servei. L'Espai familiar **hauria de poder ser contemplat com una opció per totes les famílies**, i això ens resulta difícil en la mesura que estem sols. El fet, per altra banda, de rebre derivacions i prioritzar determinades famílies, acaba comportant neguit entre les famílies (Professional Espai familiar ITACA, Torrassa).*

Aquests espais recullen també el neguit de moltes famílies que necessitarien accedir a llar bressol (pública) i no tenen accés per la manca de places:

*Aquest és el neguit que nosaltres percebem. Per una banda, el neguit propi d'una mare que ha de portar el seu fill a la llar bressol, perquè no té un altra opció i, per tant, ho necessita, amb l'afegit de que potser no tingui plaça. És molt complicat accedir-hi; al districte comptem només amb una llar bressol municipal. Hi ha famílies que no poden plantejar-se una alternativa, com una llar d'infants privada. Aquest és el neguit afegit que nosaltres percebem des d'aquí: **al neguit d'haver de portar el nen a una llar bressol s'hi suma el neguit de saber que potser no tindrà plaça** (Professional Espai familiar ITACA, Torrassa).*

Resulta significatiu la presència important, i en alguns casos majoritària, **d'avis i àvies** (Cas de La Florida), expressió per altra banda d'unes estructures familiars complexes que fan encara més difícil, en ocasions impossible, la conciliació entre la vida laboral i familiar.

Usuaris i usuàries d'altres **Espais familiars auto-gestionats**, com ara el Plaça Europa, Sant Josep o Gornal, els defineixen com un espai on s'hi troben famílies un dia per setmana durant dues hores, per conversar i posar en comú qüestions relacionades amb la criança. Normalment hi van mares i pares amb els seus fills i

filles, però també avis i àvies amb els seus néts i netes. Valoren positivament els tallers que s'hi organitzen un cop l'any (ex. "Créixer en família"), tot i que es queixen que els **espais no estan ben dotats de materials de joc**, com ara joguines pels infants (Lorena, mare Centre). Si bé la funció social i educativa és important, no pren tanta rellevància com en els casos anteriors per manca continuada de professionals de suport i monitoratge i per perfil d'usuari del servei.

6.2.2 Lleure, ludoteques i parcs infantils

Un servei estès també a la ciutat són les **Ludoteques en Família**: és un espai de joc, d'experimentació i de descoberta, on els infants comparteixen una estona de joc amb els seus pares, avis o germans/es. A més de poder relacionar-se amb d'altres infants i altres adults, amb el suport i monitoratge d'experts en aquestes matèries. Les professionals que s'hi dediquen assenyalen la necessitat d'aquests espais, adreçats a resoldre dubtes i neguits dels pares i mares i a fomentar la relació entre les famílies. La valoració per part dels usuaris és també molt positiva.

Si bé l'acollida és molt bona, algunes professionals assenyalen que el servei no arriba a totes les famílies. És el cas per exemple de la Ludoteca en família del Club esplai Bellvitge. El perfil d'usuaris és força homogeni: famílies amb un nivell adquisitiu mig i alt, involucrades activament en l'educació dels fills i amb un nivell cultural alt. El servei per tant no arriba a altres famílies que també ho necessitarien, però que o bé no ho poden pagar (18 € al mes), o bé no els arriba la informació. Caldria facilitar-les també l'accés.

Efectivament, existeix la percepció generalitzada, tant per part de professionals com de famílies, que la informació no arriba prou bé. D'això n'és un bon exemple el cas d'una mare de Bellvitge que afirma no conèixer cap ludoteca o activitat per a infants 0-3 al barri. Si bé diu haver preguntat i buscat informació per diversos canals, li costa de creure que no hi hagi res. Quan li esmentem l'existència de la "Ludoteca en família" organitzada pel Club d'Esplai Bellvitge li causa gran sorpresa, sobretot tenint en compte que ella viu al costat. Afirma no haver vist mai cap cartell i diu que cap de les mares que coneix en sap res. Efectivament, la pròpia responsable de la Ludoteca en Família afirma que no se'n fa prou difusió, i que, malauradament, la informació no arriba a les famílies. Potser per això queden places buides a la Ludoteca: "Aquí a Bellvitge –comenta la responsable de l'espai– les famílies no saben que es la Ludoteca en família". Així doncs, a la **manca d'oferta s'hi afegeix la manca d'informació**

La manca d'informació s'estén a altres serveis 0-3. A Collblanc una mare usuària d'una escola bressol concertada (Nova Fortuny) comenta les dificultats que ella i les

seves amigues, mares també, varen tenir per trobar informació sobre els Espais familiars del barri:

*Em va costar molt trobar informació sobre un Espai familiar i va ser arrel d'anar a la biblioteca que vaig trobar un fulletó que informava d'això, però ni per Internet ni res. No trobava informació sobre això. I m'agradava el tema de trobar-te amb altres mares (...) **A banda de què hi ha molt poca oferta, no hi ha informació.** Trobo més informació sobre Barcelona que sobre L'Hospitalet. Potser n'hi ha d'informació, però trobo que la informació no arriba a les famílies (Mare, usuària escola bressol privada subvencionada, Collblanc).*

Pel que fa als **parcs infantils**, existeix la percepció generalitzada que manquen espais de joc públics adequats al 0-3. Aquesta és una demanda constant de les famílies, especialment als barris de La Florida, Collblanc i Torrassa. La manca d'espais delimitats o adaptats pel 0-3, la presència de nens més grans que ocupen l'espai, la saturació o la manca d'higiene fa que algunes famílies es desplacin cap a altres barris, com Sant Josep o Santa Eulàlia.

Famílies de Torrassa es queixen que només hi ha un parc amb superfície sorral (Parc de la Torrassa) i a més s'ha convertit en un pipican; es queixen de la falta de regulació.

El barrio no puede estar peor; la gente, el ambiente, los conflictos, la inseguridad (Mare, La Florida).

Este barrio está muy dejado, creo que es el peor. Hay mucho incivismo. Gente incívica que llevan los niños al parque, y no hay adultos que vigilen. Es una pelea constante (Mare, La Florida).

Parques cercanos no tenemos muchos... más bien salimos del barrio si podemos. El problema es que aquí se llenan los parques con pelota. Y el de la Plaza Española siempre está lleno. Salimos más para Santa Eulalia, que están un poquito más alejado de Torrassa. Tendría que haber más como el de la Plaza Española de 0-3. Faltan zonas infantiles. Además, el barrio está sucio. Llevo ya 13-14 años por la zona. Antes lavaban todos los días, ahora no (Mare, Torrassa).

A Torrassa hi ha un parc enorme de sorra. El parc està molt bé en quan a joc, però no és segur. La majoria de gossos van sense lligar i acaba sent més un parc de gossos o de nens grans, que per nens petits. Abans sí que s'hi odia anar. Ara és més un lloc per passejar el gos, o per nens grans que juguen a futbol (Tieta, Santa Eulàlia).

El niño no va a la guardería. Al parque vamos dos o tres veces al día. Hay niños grandes en los parques. A veces, vamos a otros barrios (Mare soltera, Torrassa).

També al barri de Centre o Bellvitge les famílies es queixen que els parcs manquen d'espais adequats al 0-3.

Parques aquí en el Centro tenemos el Parc de Can Buixeras que está muy bien. En el mismo parque han puesto un nuevo parque infantil de madera muy chulo, pero está a pleno sol, no lo recomendaría para 0-3 (Mare, Centre).

Per petits no tenim cap parc. Ens hem d'anar del barri. O esperar a que no hi hagi nens grans. Hi anem tres o quatre cops per setmana. Quan fa fred, ens anem a la biblioteca. La biblioteca esta molt bé. Els parcs, n'hi ha pocs i estan lluny (Mare, Bellvitge).

En general, doncs, manca una bona promoció de la oferta dirigida a la infància 0-3, principalment de lleure.

Pel que fa a les activitats de lleure, els 0-3 som els grans oblidats A les biblioteques s'està treballant moltíssim. Ja tenim l'hora del conte 0-3, ja estem inclosos; però altres entitats no fan aquesta oferta. Estan acolxant els terres dels parcs, però on són els sorrals, on són les zones d'experimentació que tant es reclama? Trobem a faltar on poder anar a jugar o quina activitat poder fer (Professional Espai familiar ITACA).

Una vez sales de la guardería no hay espacios. Nosotros tenemos trabajo los dos y podemos buscar otros recursos, pero quizás estamos dejando de participar con las familias que viven en el barrio y que no puede pagar estos otros recursos (Mare usuària EBM La Florida).

6.2.3 Grups de lactància i grups de criança

El **Grup de lactància “HospitaLlet”** i el **Grup de criança “La tribu”** al barri de Centre són dues de les poques iniciatives d'aquest tipus que funcionen a la ciutat.

HospitaLlet és una entitat social que neix el 2013 per iniciativa de dues mares conscienciades amb el tema de la lactància, una d'elles professionalment compromesa amb l'educació social i l'altra amb el món del lleure. Ambdues han adquirit un coneixement especialitzat sobre el tema a base de fer cursos de formació. Es tracta d'un **grup autogestionat**, que es reuneix un cop per setmana al Centre cultural Sant Josep. El seu objectiu és assessorar i oferir ajuda a mares lactants que

per raons diverses requereixen d'aquest acompanyament. L'assistència és totalment gratuïta. **Parteixen de la convicció que cal oferir aquest servei, atesa la falta d'acompanyament efectiu que s'ofereix a la lactància.**

Tenen dos grups de mares: les mares “noves” que arriben amb els problemes habituals que sorgeixen en l'inici de la lactància (nadons que no s'agafen al pit; dolor; esquerdes als mugrons...) i un altre grup de mares amb la lactància ja ben assentada, que arriben buscant un altre tipus d'assessorament, per exemple, relacionat amb el deslletament o amb el fet que s'han d'incorporar a la feina. Hi ha hagut èpoques de molta saturació en que arribaven cinc mares noves cada setmana. Calculen que hauran passat per l'entitat unes **300 mares** i compten amb un grup de whatsapp on hi participen 250 mares lactants.

Moltes mares ens diuen que gràcies a nosaltres estan donant el pit encara. Les mares arriben amb la sensació de que ningú les ajuda. Hi ha una falta molt gran d'informació. I sovint la informació que reben és contradictòria: 'a l'hospital m'han dit que no podré donar el pit; la infermera em diu que el nadó no té prou pes i que li doni el biberó...'. Ens arriben mares que han patit violència obstètrica, que han tingut parts molt complicats i venen molt tocades. Vivim situacions molt fortes. Quan una mare arriba perquè no pot, el nen no se li agafa, i ve aquí, i l'apoderem, i aconseguim que el nen s'hi agafi, sense dolor... ens posem totes a plorar. Són moments molt bonics” (Mare, no usuària escola bressol, Centre).

El 2015 un grup de famílies que participen del grup de lactància HospitaLlet creen un **Grup de criança respectuosa** al que anomenen “**La tribu**”, amb l'objectiu de crear un grup específicament de criança. Està gestionat per quatre mares, totes elles compromeses professionalment amb el món educatiu i/o del lleure, i en són usuàries entre 10 i 12 famílies. Igual que el Grup de lactància, però en un horari distint, el grup es reuneix un dia per setmana dues hores a la tarda al Centre cultural Sant Josep, amb la voluntat d'oferir un espai d'intercanvi i comunicació a les famílies. Si bé tothom hi pot accedir, està molta cura de que el perfil de famílies que hi participen comparteixin un model de criança basat en el respecte i l'educació no intrusiva envers l'infant. Les famílies hi acudeixen en parella, o mares i pares sols.

El perfil de famílies que s'hi interessin són famílies molt conscienciades amb la criança, que busquen informació i que estan oberts a nous models de criança. En la criança respectuosa, els pares (homes) solen estar més involucrats, més compromesos. Neix d'una necessitat que tenim de compartir, de fer tribu (Promotora HospitaLlet).

Malgrat que altres iniciatives similars, com ara el **Grup de criança “La Cabanya”** – que va funcionar entre 2012 i 2015 al barri de Centre– s'han dissolt quan els infants

de les famílies promotores s'han fet grans, la voluntat de les mares i famílies promotores d'ambdós grups, HospitaLlet i La tribu, és donar-los continuïtat:

Ha de continuar sent un servei. Ho fem perquè ens agrada i perquè hi creiem
(Promotora HospitaLlet).

Algunes famílies no només es queixen de la manca d'oferta, sinó també de **la manca d'informació**. És el cas d'una mare de Collblanc que buscava un grup de lactància i en va trobar un per Internet a Barcelona, al barri de Sants. A L'Hospitalet no en va trobar cap.

Algunes mares es queixen que no reben prou atenció i acompanyament des dels CAP. És el cas d'una mare de La Florida, qui reclama més suport en la lactància:

Con el tema de la lactancia yo me he visto totalmente desamparada. Me he tenido que buscar la vida. Los especialistas del CAP deberían dar más atención. Deja mucho que desear el nivel de atención a la lactancia. A mí me han llegado a decir barbaridades como que me ponga sal en los pezones. Es que no sabes dónde acudir. Al final te buscas la vida, o vas a Santa Eulalia que hay un centro de ayuda a la lactancia (Mare, usuària EBM La Florida).

6.2.4 Acompanyament a mares adolescents i joves

El **Projecte AMA (Acompanyament a Mares Adolescents i joves)** promogut per la Fundació Catalana de l'Esplai (Fundesplai) és un dels pocs projectes adreçats a mares adolescents i joves que hi ha a L'Hospitalet. Inicia el 2014 a dos centres propis (Pubilla Cases i Bellvitge). Acull i acompanya mares adolescents i joves (a partir de 18 anys) amb infants d'entre 0 i 3 anys en situació de vulnerabilitat, sense una xarxa social o familiar forta. Noies, la vida de les quals ha quedat interrompuda pel fet d'haver tingut l'infant, que han deixat en molts casos l'Institut i que han quedat fora del mercat laboral.

El projecte s'organitza a l'entorn d'una formació en lleure (Curs de monitoratge en lleure d'un any de durada), a partir del qual es posa en marxa un procés d'acompanyament, que busca oferir a les mares elements per adreçar la seva maternitat d'una manera més organitzada. El perfil de noies que hi arriba és divers: noies que viuen amb els pares, o amb la parella. Noies que viuen en residències de dones joves o pisos tutelats, algunes amb ordre d'allunyament de la parella. Noies que varen arribar d'altres països ja d'adolescents a viure amb la seva mare, arribada uns anys abans a Catalunya. Les mares d'aquestes noies han refet la seva vida, de vegades amb una nova parella, i quan han pogut han reagrupat els fills o filles. Sovint consideren que són les filles que queden embarassades qui se n'ha de fer càrrec de la criatura, de manera que en molts casos no hi és el recolzament de la

mare. Algunes noies opten conscientment per tirar endavant l'embaràs; altres, sovint per raons culturals, ni s'ho plantegen, el fet d'interrompre l'embaràs.

El que tenen en comú totes aquestes noies és que estan molt soles en un moment molt important de la seves vides i amb molt poc recolzament afectiu. Quelcom central és potenciar la xarxa de relació: compartir entre iguals. Sovint construeixen una relació amb el fill o filla molt depenent, de manera que els costa desprendre's-hi encara que sigui per una estona. Això fa que quan arriben a l'AMA i l'han de deixar un parell d'hores en l'espai d'infants mentre elles fan la formació, algunes ho viuen, els primers dies, amb molta angoixa i desesperació. Es tracta, en tot cas, de construir un espai segur, de confiança, on poder-se expressar lliurement, on compartir amb altres mares situacions similars, on empoderar-se davant el seu procés de maternitat i davant la seva vida afectiva i laboral.

El projecte acull mares d'Hospitalet, El Prat, Cornellà, Barcelona, Badalona, etc. Es fa un treball en xarxa, de manera que reben derivacions de diferents serveis o entitats, com ara Serveis socials.

Una de les primeres noies que va participar a l'AMA explica com va arribar al programa amb 18 anys i una nena de 13 mesos, i com li ha canviat la vida:

*Yo me casé con 17 años, muy joven. Nos fuimos a vivir solos. Mi marido se quedó sin trabajo. Tuvimos que dejar el piso. Nos vinimos a vivir con mis padres. Yo no he pasado por eso, de verme sola. Como el caso de una chica que nos decía que en el momento de parir se vio sola, que nadie venía a verla... y se te parte el corazón. Ese no fue mi caso. [...] Yo estaba en casa de mis padres sin hacer nada, cuidando de mi hija, haciendo las cosas diarias de casa. **No tenía ninguna expectativa de decir voy a estudiar o voy a trabajar o voy a hacer algo con mi vida.** Solamente en casa centrada en mi hija y ya está, centrada en cómo le voy a comprar pañales, cómo la voy a vestir, cómo le doy de comer. Y de repente, fue llegar al AMA y decir, **¡hay más cosas en la vida!** [...] Fue todo muy de repente. Me llamaron de Servicios sociales y me dijeron que en tal sitio van a hacer un proyecto para madres jóvenes. Y me vine. Tuve la entrevista con la coordinadora del programa y lo primero que me dijo es que podía venir con mi hija. ¡Jamás en mi vida me iba a separar de mi niña! Al principio era una **sensación de ansiedad y sufrimiento**, porque es tu hijo, es lo que más quieres en este mundo y lo estás dejando con alguien que no conoces. I después vas viendo que hay muchas chicas como tú. Porque claro, tus amigas hablan de otras cosas, ya no tienes amigas; ellas hablan de novios... Y de repente te encuentras que todas hablan de lo mismo... del pañal, de los dientes... Y*

también otra cosa que aprendí es a cuestionar... cada quien cuenta su realidad y aprendes. Ves que hay muchas chicas en tu situación.

*[..] Yo solamente pensaba en criar a mi niña. Ahora lo pienso, y pienso, ¿qué pensaba? Ahora estoy trabajando, con contrato. Ahora dejo mi hija a l'escola bressol. La beca me cubre el 70%. Ahora mismo puedo asumir el coste. **Yo jamás me lo había planteado**, jamás. He pasado de dejar a mi hija a recibir los hijos de las demás... puedo aconsejar. [...] Lo que me ha pasado a mi les pasa a casi todas. Solamente tener que levantarse cada día a una hora, y tener una responsabilidad así, pues ya te cambia. Yo no tenía ninguna responsabilidad en la vida de estudiar o trabajar. Yo terminé la ESO, me casé y ya está. **A mí AMA me ha cambiado la vida** (Mare, Projecte AMA).*

Les coordinadores del programa expressen les dificultats que any rere any tenen per obtenir finançament, i la incertesa que això suposa de cara a garantir la continuïtat del programa. Els agradaria, per altra banda, poder oferir continuïtat en l'acompanyament un cop finalitzat l'any de formació, especialment pel que fa a la inserció al mercat laboral; així com estendre el període d'intervenció directa que ara per ara dura tres mesos. Demanen, en tot cas, **més recolzament i conscienciació en relació al col·lectiu de mares joves i adolescents, en benefici no només de les mares sinó també dels infants.**

Des dels Serveis de salut perceben, per altra banda, un increment d'aquesta realitat, la qual, diuen, cal abordar de manera integral.

6.2.5 Xarxa 0-6 / 0-12

Les Xarxes 0-6 que estan funcionant a la ciutat es valoren molt positivament tant per part de les famílies com per part dels professionals de l'educació que hi participen. Les famílies valoren els tallers formatius que s'ofereixen, com ara el taller de "criança positiva" impartit als barris de Santa Eulàlia i Bellvitge. Els tallers tenen com a objectiu l'acompanyament a les famílies en el seu procés de criança i potenciar la comunicació entre famílies i professionals.

Els professionals l'entenen com un pas essencial en l'establiment d'una dinàmica de comunicació i treball conjunta, que permeti abordar situacions i problemàtiques generals i també específiques:

Sempre hauríem de treballar en Xarxa. És interessant que s'impliquin també les bressol. Ens reunim tots els professionals i és un pas endavant per poder comentar el que ens preocupa, comunicar-nos més, poder tenir assessorament d'altres professionals i altres sectors, és un bon pas. Fa poc vam fer els tallers de

criança i em va agradar molt. Vaig aprendre molt. Hi havia membres d'AMPA també (Professional EBM Torrasa).

Estem a la Xarxa 0-6 del barri de petita infància i a la Xarxa 0-6 de L'H. El món de l'educació i la sanitat haurien d'anar més lligats. Quan hi ha casos de malalties... és important saber on t'has d'adreçar. Donar informació a les famílies. Ara amb la Xarxa sembla que tenim aquesta facilitat (Professional escola privada subvencionada Collblanc).

Hi ha problemes que es plantegen i que se solucionen a partir de que es coneixen directament els professionals d'un servei i de l'altra. Si es coneixen surt la possibilitat, de vegades fora de la formalitat de la reunió, de comentar-li a la professional de l'altra servei, una situació concreta que cal resoldre i per la qual requereixes aquest suport. Hi ha problemes que es resolen a aquest nivell (Treballadora social).

També per part dels professionals de la salut es valora positivament la xarxa, en la mesura que permet abordar situacions complexes, casos individuals difícilment abordables fora del marc d'aquesta coordinació:

La Xarxa crea molta comunicació, ens coneixem les cares. Poden trucar o nosaltres trucar-los. Normalment prima la cosa de grup, però també ens permet abordar casos individuals. La idea és molt bona (Pediatria).

*El que detectem és que moltes famílies que vivien fora del municipi, a Barcelona, s'han traslladat a viure a Hospitalet. Famílies que vivien en situació econòmica molt precària i s'han vist desplaçades a altres municipis. Estem veient situacions que ja eren complexes, que han empitjorat. [...] Estem detectant moltes mares solteres o adolescents, realment amb carregues familiars i situacions econòmiques precàries. Problemes per poder accedir a necessitats bàsiques, aliments, subministraments o l'habitatge. Cada cop es detecten mes situacions de manca d'habilitats parentals per poder fer front al que suposa ser mare o pare, i això comporta que haguem detectat situacions de negligència o maltractament. El volum de gent que atenem és molt gran i els recursos són limitats. [...] Cal fer un treball **més preventiu i més comunitari** per evitar situacions greus. Ens hem centrat molt en l'assistència. Hem de canviar la visió. Treballem molt per serveis, i les problemàtiques són tan complexes que si no treballem de forma conjunta no hi ha manera de poder canviar certes situacions. Ens trobem amb situacions de pobresa, que continuen en generacions posteriors. [...] Els recursos són insuficients, però també és veritat que des de L'Hospitalet s'ha fet una aposta molt clara per la*

xarxa. És la única manera de poder veure entre tots les necessitats i problemàtiques del barri i plantejar quines intervencions es poden fer per millorar aquestes situacions. Falta molt per fer, però ha millorat en aquests anys (Treballadora social, CAP Collblanc).

6.2.6 Atenció i educació sanitària

Des dels CAP s'alerta de la necessitat de potenciar l'**educació sanitària**, sobre tot a professionals de l'educació, mitjançant **accions coordinades amb les escoles bressol i altres serveis adreçats a la petita infància**.

S'assenyalen algunes actuacions d'èxit que han anat en aquesta línia, com ara intervencions en escoles bressol dirigides a oferir als i les professionals **cursos i seminaris de formació sanitària** que adrecin qüestions com ara l'atenció a petites malalties, cures, primers auxilis, factors de risc, etc. Un bon exemple són els seminaris de formació que durant uns anys es varen oferir des del CAP Amadeu Torner a l'EBM La Casa dels Arbres, en col·laboració amb l'Ajuntament; no només pels professionals que hi treballaven allà, sinó pels professionals d'altres escoles de la ciutat. També va resultar una experiència molt positiva els cursos sanitaris impartits a l'Escola Patufet.

Per altra banda, potenciar la formació sanitària a les escoles pot ajudar a resoldre situacions quotidianes sense necessitat de fer venir les famílies o treure l'infant de l'escola. Fomentar també una major **educació sanitària a les famílies** podria evitar visites innecessàries al pediatra, contribuint a descongestionar aquests serveis. Alhora evitaria l'abús d'antitèrmics i permetria gestionar millor l'angoixa que sovint les famílies senten els primers anys de vida dels infants.

Algunes de les activitats que s'ofereixen des dels CAP i que tenen una molt bona acollida són l'**Espai nadó**, que ofereix un acompanyament entre dos i tres mesos a les famílies després del part (es treballa el vincle mare-fill, la depressió post-part, l'alletament); i els **Grups de lactància**. Malgrat l'èxit d'aquestes propostes i la centralitat que els mateixos professionals li reconeixen, moltes activitats comunitàries, individuals i en grup, que s'oferien en el passat, **s'han deixat d'oferir**, per saturació dels serveis (excés de visites) i/o manca de recursos.

És tanta la demanda que no tens temps per fer tot allò que saps que es necessari (Pediatra).

6.3 Conciliació laboral i familiar i feminització de la criança: “La conciliació no existeix”

La conciliació laboral i familiar és quelcom que preocupa a les famílies i al conjunt de professionals vinculats al 0-3.

Si bé les raons per portar els infants a la llar bressol són diverses, la conciliació és, en la major part dels casos, una de les més importants, sinó la més important.

*En nuestro caso es **necesidad imperativa por el horario laboral** y también porque consideramos que es una vía muy positiva para la niña; que tenga un entorno educativo. Si no hubiéramos entrado en la pública la hubiéramos apuntado a una privada. De hecho, antes de entrar en la pública estábamos en una privada. Nos hubiéramos apretado el cinturón. La necesidad obliga (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).*

Els professionals alerten que **la manca de polítiques de conciliació fa que alguns dels serveis que s’ofereixen al 0-3 s’utilitzin o es percebin menys com a espais educatius i més com a solució per la conciliació.**

6.3.1 Adaptació de la jornada laboral a les necessitats de criança

Es constata, per altra banda, que **són les mares qui solen adaptat la jornada laboral a llurs necessitats de criança:** qui demanen reduccions de jornada, qui demanen excedències, qui deixen la feina i qui compagina, en major grau, la feina fora de casa amb la criança.

La **reducció de la jornada laboral** sol ser el mecanisme que moltes famílies troben per afavorir la conciliació, i normalment són les mares qui la demanen. Passar més hores amb els fills i filles és en molts casos prioritari, malgrat l’esforç econòmic que això suposa per l’economia familiar:

Jo tinc reducció de jornada. Anem justets, però ens va bé. Puc entrar de 7’30 a 9’30h, faig sis hores seguides i surto en funció de l’hora que he entrat. Podria entrar abans, però prefereixo anar-me’n corrents a casa i deixar tot preparat, així quan torno a les cinc ja ho tinc tot preparat i és temps per ell. Perquè el meu marit canvia de torn cada tres setmanes. Quan té torn de tarda deixa ell el nen a l’escola, però després fins les 23h no ve. I prefereixo que dormi poquet al cole, perquè fins les 23h no té son; espera que li faci el petó el papa. Jo temps per mi no en tinc. Quan ell va de matí, jo el porto al matí i a les tardes entre ell i jo, perquè es lleva a les 4h del matí i a les 16h del migdia no està com per buscar el nen. [...] jo des d’abans d’estar embarassada m’havia plantejat la jornada reduïda. Sabia que si tenia un bebè, agafaria reducció. Faig sis hores

que és el tope màxim que em permet l'empresa sense tenir que estar-me una hora de dinar; sense gastar temps allà (Mare, usuària EBM Santa Eulàlia).

Alhora es constaten les dificultats que sovint aquestes mateixes mares tenen per aconseguir la **jornada reduïda**. És el cas d'una mare de Santa Eulàlia qui va estar lluitant la reducció durant mesos. Quan la va demanar li van dir que la feien fora. Finalment després de molts mesos de negociació ho va aconseguir, però ara que una altra treballadora de l'empresa que acaba de tenir un fill ha demanat també reducció de jornada sembla que li tornen a posar pegues:

*En el meu cas tots dos treballàvem. Jo treballava de 9h a 19h, fins que vaig aconseguir una reducció de jornada. El meu marit treballa de 7'30 a 15h. Jo treballa en una administració de finques. A mi em va resultar molt difícil aconseguir aquesta reducció. Jo quan em vaig quedar embarassada, la primera persona que ho va saber va ser el meu marit i la segona el meu cap. I em va dir: '...i que voldràs fer?'. I jo vaig dir: 'home, de moment parir'. I durant tot l'embaràs em va anar maxacant molt: '¿què faràs, perquè clar, si t'agafes la reducció haurem de mirar...'. Jo tenia molt clar que no volia deixar de treballar. Per mi és un error deixar de treballar, sempre i quan les circumstàncies ho permetin. Vaig tenir la criatura, em vaig incorporar i li vaig plantejar que volia reducció de jornada. **I em va dir que si me l'agafava em feia fora.** 'Bueno, doncs parlem de l'horari, arreglem l'horari', li vaig dir. I em va arreglar l'horari de 9h a 18h. Jo de plegar a les 19'30 a les 18h ja em compensava. Fins que un dels companys del meu departament va plegar, i aleshores em va dir que em tornava a posar fins les 19h de la tarda. I jo li vaig dir que no, que o em donava la reducció de jornada o em donava la reducció de jornada. Em vaig assessorar amb una advocada, i em va dir que tenia tot el dret. 'Si et vol fer fora que et faci fora però no és legal, sobretot envia-li per mail amb acusament de rebut, de manera que un cop el té ja no et pot tirar enrere'. I vam estar negociant mesos. I al final em va dir: 'quan trobis una persona que et faci la teva feina, et donaré la reducció de jornada'. Em vaig posat les piles, vaig començar a fer entrevistes, i li vaig trobar una persona. I així vaig poder tenir la reducció. I aleshores, em va preguntar: 'però aquesta reducció, fins quan?'. 'Doncs fins que marca la llei, fins els 12 anys'. I ara ha tornat a insistir perquè hi ha una altra noia que s'ha quedat embarassada i ara vol que quan aquesta noia es reincorpori, que també ha demanat reducció de jornada, les tres treballadores que tenim reducció de jornada li cobrim una tarda a la setmana. I aquí estem, esperant que aquesta noia es reincorpori! El meu home és funcionari i té també l'opció de reduir jornada. Ens ho vam estar plantejant, perquè a mi em resultava molt difícil treballar en aquest ambient. Però finalment ho vam fer així (Mare, usuària EBM Santa Eulàlia).*

En tot cas, com dèiem, solen ser les mares qui adapten la **jornada laboral a les necessitats de criança**. El testimoni d'una mare de La Florida, usuària de llar bressol

municipal, n'és un bon exemple. Quan va tenir la seva primera filla va deixar l'empresa on treballava. Quan va néixer la segona filla, es va incorporar a l'empresa del marit, que li permet fer una "mitja jornada flexible", adaptada a les necessitats de criança. El seu marit ha seguit la seva jornada laboral normal.

*Cuando tuve la mayor yo trabajaba en una empresa. Dejé de trabajar, y al año de tener la mayor volví a trabajar. Cuando tuve la segunda, empecé a trabajar en la empresa de mi marido. **Porque yo, con dos o tres no puedo tener un trabajo normal.** ¡Me echarían! Porque cuando una no está mala, la otra se ha hecho un arañazo... Te llaman del cole, de la guardería... [...] Mi marido trabaja todo el día, pasa muy poco tiempo con los niños. Llega de trabajar cuando ellas ya están durmiendo y se va cuando todavía duermen. [...] Es mi papel. **Él es el que mantiene la familia, yo soy la que cría.** Espero que cuando crezcan todo se normalice. Esto es un trabajo ni valorado, ni pagado. No está valorado porque parece que no haces nada, y no está pagado porque no recibes nada a cambio. Bueno, el amor de tus niñas. [...] Yo estoy que no valgo para nada. Agota mucho (Mare, usuària EBM La Florida).*

Una altra mare de Florida aporta un testimoni similar, quan reflexiona sobre les oportunitats desiguals que homes i dones tenen a nivell laboral.

Mi marido tiene un horario de trabajo que está todo el día fuera. Llega a las 19'30-20h. De todo me ocupo yo. [...] La sociedad por desgracia está montada así. El que gana más dinero siempre es el hombre, la mujer es la que decide reducirse la jornada. También hay una parte que la madre se vuelca más, pero es que es impensable. Un día nos reíamos con mi marido. Conocemos a su jefe y es impensable. El tipo de trabajo que tiene. Él cobra bastante más que yo, tiene un cargo de más responsabilidad. Los dos tenemos estudios universitarios, pero a la hora de buscar el mercado las cosas no están equiparadas. Quizás la mujer tiene más apego, por la lactancia, pero todavía está muy discriminada a nivel laboral. Entonces asume otros roles. El padre sigue siendo el sustento mayor para la economía familiar, y a la mujer, aunque tenga carreras universitarias, le cuesta más. [...] Yo me reduje la jornada cuando tuve a mi hija. Esto te aparca totalmente. Yo tengo un cargo de responsabilidad y hasta entonces tenía 5 personas a mi cargo. Ahora tengo solo una. Te ves muy relegada. También porque tú lo necesitas... Y es duro. Por la noche no duermes bien. Quizás hay madres que lo gestionan de otra manera. Pero tienes que restar horas del trabajo, y dedicación, y capacidad... tu capacidad mental no es la misma. Entre que tú te apartas un poco y te apartan es complicado. En mi trabajo hay mujeres que no se han reducido la

jornada. Y tienen los hijos con canguros, y siguen luchando por estar. Pero yo he optado por otra cosa (Mare, usuària EBM La Florida).

Si bé hi ha mares que consideren que no és bo deixar de treballar (ho hem vist en el cas d'una mare de Santa Eulàlia) i, per tant, busquen reducció de jornada com a possible solució a la conciliació, **altres opten directament per deixar de la feina**, no només per passar més temps amb els fills i filles, sinó perquè sovint no els surt a compte si tenen altres fills i han d'assumir els costos d'una llar bressol (pel fill o filla petita) i les despeses addicionals de menjador i acollida (pel fill o filla gran):

*Yo tuve que dejar de trabajar cuando nació mi segunda hija. Cuando nació mi primera hija yo estaba trabajando en una empresa de productos cárnicos, como comercial. Dejé de trabajar, cogí la baja de maternidad y luego estuve un tiempcito más. Estuve con el paro, porque en mi empresa hicieron un ERE. A los 9 meses empecé a trabajar en otra empresa de tele-marketing, porque me permitía estar más tiempo con la niña, de 9 a 15h, hasta que nació mi segunda hija, la pequeña. Yo cobraba 1000 euros allá y tenía que pagar 500 euros de guardería, porque en la pública ya no entraba. Teníamos que pagar una privada, más comedor y acogida del colegio de la mayor. **Se me iba a los 700 euros en gastos solo de colegios. Para ganar 300 euros, no me salía a cuenta.** El trabajo estaba bien, pero no me venía bien, por un tema económico. Y lo dejé. Decidimos apretarnos el cinturón y quedarme yo con las niñas. **No me salía a cuenta trabajar** (Mare, no usuària escola bressol Centre).*

El fet de voler estar amb el fill o filla en els primers mesos o anys de vida i poder oferir, a més, una **lactància** més estesa, apareix també com una raó forta per deixar la feina. Aquesta mateixa mare de Centre continua explicant.

Además, a mí me costaba dejarla tan pequeña. Considero que las 16 semanas son insuficientes. Si la OMS o la Asociación Española de Pediatría aconsejan una lactancia exclusiva de 6 meses no tiene sentido que nos hagan incorporar a trabajar a las 16 semanas. Este era uno de los motivos, yo quería darle una lactancia exclusiva porque pienso que es lo mejor para ella. [...] Yo considero que durante la primera infancia las niñas tienen más necesidad de la madre. Es lo que a ellas más seguridad les da. Además, considero que yo tengo instintivamente más capacidades que él, a la hora de organizarme con las dos. Si está él solo con las dos está muy bien, pero el resto de la casa no puede, la comida, la ropa. Esto no quiere decir que haya otras familias donde el hombre sea más capaz que la mujer. Pero mi marido necesita estar centrado en una cosa y esa cosa la hace muy bien, pero el resto no lo hace. [...] Cuando tuve mi primera hija cambió mi perspectiva sobre el tema laboral.

*Antes vivía para trabajar y tenía mucha ambición, y cuando nació la niña cambió totalmente. **Yo lo que quiero es estar con mis hijas y disfrutar de ellas y que el trabajo me da lo suficiente para poder vivir.** [...] Me han salido trabajos de jornada completa y los he rechazado, de empresas que me pagaban muy bien y los he rechazado porque me ofrecen un horario de 7 a 19h. Nosotros somos una familia que con muy poco, estamos bien. No necesitamos demasiado. **Entre cobrar más y ver menos a mis hijas prefiero trabajar menos; y él también.** Él trabajaba antes en hostelería y cobraba más, y cambió de trabajo por el tema de los hijos. Nuestros ingresos son de 1600 euros al mes y con esto hacemos (Mare, no usuària escola bressol Centre).*

El testimoni d'aquesta mare planteja no només el dret a la conciliació, sinó també el **dret a la cura** en un sentit ampli.

El rol de les escoles bressol en la conciliació és quelcom que preocupa també als i les professionals dels centres. En general, i en la mateixa línia que expressen les famílies, hi ha un consens en que la conciliació és complicada. En alguns casos s'arriba a dir que "la conciliació és inexistent".

És cert que una de les funcions de l'escola bressol és la conciliació, però els horaris laborals no fan la conciliació possible. Els governs s'hi haurien de posar una mica més (Professional EBM Torrasa).

Una qüestió que apareix de manera recurrent és la qüestió dels horaris. Sovint es considera que els horaris de la llar bressol pública (de 9 a 12h i de 15 a 17h) no s'adeqüen, en molts casos, a les necessitats reals de conciliació de les famílies. L'oferta insuficient i la demanda elevada del servei (amb llistes d'espera de fins el 50% en alguns barris com Santa Eulàlia) imposa l'obligat compliment de l'horari complet. Tot i així, els i les professionals dels centres reben demandes per part de les famílies d'una major **flexibilitat horària**. Així ho expressen també les famílies entrevistades.

És el cas, per exemple, d'una mare de Centre amb dues filles, de 2 i 4 anys. Està fent pràctiques laborals en una escola, que té previst contractar-la de cara al curs vinent en horari de 12h a 15h. Porten la filla gran a l'escola Patufet i la petita de moment està amb ella i amb els avis que viuen al barri (quan ella està treballant). De cara al curs vinent, es planteja dur-la a la llar bressol. Li agrada el projecte educatiu d'una escola bressol de Santa Eulàlia (La Casa dels Arbres), però no s'ho planteja, perquè està lluny i, a més, considera que és molt difícil obtenir plaça.

El proyecto educativo lo lleva una empresa que está metida en el mundo de la educación. Esta gente trabaja super bien. Pero, claro, ¿intenta entrar en La

Casa dels Arbres! Es imposible. No voy a entrar y prefiero ir a lo seguro, y no me acabe quedando sin nada y la tenga que entrar en una privada o me quede otro año sin trabajar. Y además nos queda muy lejos. Ni nos lo planteamos. Además, es el tute que les das a las niñas (Mare, no usuària escola bressol, Centre).

Hauria volgut portar-la a una privada, el projecte educatiu de la qual li agrada més, però econòmicament no s'ho poden permetre. Així doncs, han optat per l'EBM La Casa de la Muntanya a Sant Josep, que té a 15 minuts caminant (en pujada). Això però li planteja problemes logístics que haurà de mirar de resoldre, si cal, pagant l'acollida.

*A la mayor la llevamos durante un año a Can Buixeras. Que igualmente es muy caro, pagamos de 9 a 12h, 164 euros. Los yayos la recogían, se la llevaban a casa, le daban de comer y yo salía a las 15h y la pasaba a recoger. A la pequeña no la llevamos, porque dejé de trabajar para estar con ella. Pero este último año la tengo que llevar, porque me van a contratar en un colegio y además la niña ya tendrá dos años y está muy movida y los yayos no pueden. Así que hemos decidido llevarla en horario reducido. A nosotros nos va bien porque mis suegros viven allá [...]. Yo tenía que escoger entre llevarla aquí, que me iba a costar menos dinero y van a ir los yayos a buscarla las 12h, o llevarla a una privada concertada, que no me iba a salir a cuenta porque lo que iba a ganar lo iba a tener que pagar en escola bressol, y además dejarla hasta las 17h de la tarde. Aunque el proyecto educativo fuera de más calidad (privada), no me salía a cuenta, ni económicamente ni por el hecho que la niña iba a estar todo el día en la escola bressol. Yo subo andando [a Can Buixeras], tengo **15 minutos en subida. Tendré que subir con el carro y con otra niña de 4 años.** Todavía no sé cómo lo voy a hacer. No sé si llevaré primero a la mayor, porque yo tengo una en Can Buixeras y la otra en Avenida del Carrilet, en Patufet Sant Jordi. De Can Buixeras al Patufet hay un buen rato... una media hora. Hay el autobús que pasa cada media hora, pero tengo el problema que si dejo a Daniela en el Patufet y subo con el autobús tardaría igual media hora, y no sé si nos van a dejar llegar más tarde. Con la mayor nos ponían muchas pegas para llegar más tarde... Ellos te dicen que no hay problema, pero cuando empiezas a llegar tarde todos los días, ya te empiezan a poner problemas. Si no, tendré que pagar 'acollida' (Mare, no usuària escola bressol, Centre).*

En tot cas, les escoles argumenten que fan tot el possible per donar resposta a les necessitats específiques de les famílies, tot i que no sempre és possible. La normativa és clara al respecte i s'hi veuen obligades a ajustar-s'hi.

Mi pareja entra a las 7'30h y llega a las 21.30h. Yo estoy sola. Hay momentos en los que llevo yo mucha carga. Él llega a las 21h y ya están las niñas bañadas, cenadas... todo el marrón ya está pasado. Tengo la sensación que yo tengo más responsabilidad que él, aunque él intenta centrarse en lo que puede (Mare, no usuària escola bressol, Centre).

Una altra qüestió que es planteja des de les escoles fa referència a les mares que agafen **jornada reduïda**, justament per poder passar més estona amb els seus fills i filles i que, tanmateix, no poden recollir els seus fills fins les 17h. Davant això, algunes escoles miren d'afavorir la conciliació obrint les portes als pares i mares durant unes hores a la tarda, de manera que puguin compartir amb els seus fills i filles les darreres hores d'escolarització.

D'acord amb el perfil laboral d'algunes famílies (per exemple al barri de Santa Eulàlia), algunes professionals plantegen, fins i tot, la conveniència de pensar en modificar els horaris del servei: obrir una hora abans, a les 7h, i tancar una hora abans també, a les 16h. Al centre on treballen l'hora d'acollida de la tarda no té demanda i se'n fa un ús molt reduït.

Cal un major respecte per la criança dels infants. Si tu respectes la meua criança tu respectaràs que jo em vulgui endur el meu fill a les 15h. Jo em redueixo la meua jornada laboral i això vol dir que cobro menys i vol dir que jo m'adapto la meua economia familiar a poder passar tota la tarda amb el meu fill a casa. L'escola mai hauria de ser un impediment o un problema, sinó una ajuda per les famílies. Ens truquen de vegades pares angoixats: 'avui no el portaré. Si no el porto, què passarà, perdré la plaça?' Si tu tens una setmana de vacances i vols estar amb el teu fill, estigues amb el teu fill. Les famílies s'angoixen perquè se'ls remarca molt el compromís i la obligatorietat de venir, i molts ens truquen, perquè saben que hi ha llista d'espera (Professional EBM Santa Eulàlia).

La conciliació només som les dones. És la dona qui concilia (Professional EBM Santa Eulàlia i mare).

6.3.2 Àvies i avis cuidadors

Els avis i àvies són el pilar del nostre sistema de conciliació. Atesa les dificultats per conciliar, el recurs als avis i avies és un suport fonamental i molt important per les famílies. Els avis i àvies són els encarregats, en molts casos, de portar i recollir els nets i netes a l'escola bressol, al matí, al migdia i a la tarda, donar-lis de menjar al migdia, de berenar a la tarda i de passar la tarda amb ells fins que els pares i mares tornen de treballar. També solen ser ells qui recullen els infants a l'escola en cas

d'estar malalts, i qui els cuiden quan no hi poden anar perquè estan malalts. Són ells qui se n'ocupen sempre que els pares no poden. Quan la mare o el pare té una mitja jornada o jornada reduïda, els avis i àvies continuen sent un suport essencial. Són en qualsevol cas un suport econòmic fonamental.

Los yayos siempre están ahí. Son mis suegros. Tienen 67 ella y 70 él. Son mayores. Una semana que se fueron de vacaciones tuvimos que coger una canguro. Nos cobraba 7 euros la hora. La dejábamos de 11 a 15h. Nos costó 120 euros (Mare, no usuària escola bressol, Centre).

Recórrer als avis permet en molts casos no haver de dur els fills o filles a la llar bressol acabades les 16 setmanes de baixa maternal, i esperar fins que siguin una mica més grans. Quan les famílies no poden assumir el cost econòmic de la llar bressol i treballen tots dos, són també qui es queden amb els néts. Sense dubte quan viuen a prop –i de vegades també tot i viure lluny– són el pilar sobre el que se sosté la conciliació de la vida laboral i familiar de moltes famílies, sense el qual haurien de modificar llurs jornades laborals o fer ús d'algun altre tipus de servei com ara acollida o menjador –en cas de tenir l'infant a llar bressol–, llar privada o cangurs, amb el sobre cost que això suposa.

La cura dels néts per part dels avis es percep en molts casos com quelcom positiu, no només per les pròpies famílies, sinó pels avis mateixos. Els avis troben en la cura dels néts una **motivació afectiva forta**, que en alguns casos omple el buit que produeix la jubilació i la inactivitat laboral:

Li ha donat molta vida al meu pare. Sembla un nen. Li ha anat perfecte, súper bé. S'acaba de jubilar i li ha donat tota l'energia que necessitava en un moment així, una mica crític. Com ell diu: 'pensaba que era un poquito inútil'. Tenen com un conflicte intern. De cop i volta no tenen feina, ningú et necessita. I de cop es va trobar així, va sentir 'soy importante' [Mare no usuària escola bressol, Centre].

De vegades són els propis avis –i sobre tot les àvies– qui insisteixen a quedar-se el nen o nena i endarrerir l'edat d'escolarització a la bressol. És el cas d'una família de Santa Eulàlia, que tot i tenir clar que volien portar la nena a la llar bressol quant abans, van deixar-la, per insistència de l'àvia, uns mesos amb ella: “Ho vam endarrerir perquè ella ens va insistir molt” (Parella 1, AMPA Santa eulàlia). És el cas també d'una àvia (a Bellvitge) que va insistir a fer-se càrrec del nét tots els matins i fins les 16h. En aquest cas, però, la família tenia clar que no volia portar el nen a la llar bressol tan petit (0-1). Passat l'any, van tornar a plantejar-s'ho, i va ser l'àvia la que va insistir a quedar-se amb ell. Li estan molt agraïts i entenen que deu acabar esgotada. Miren de no “sobrecarregar-la” tot i que ella –diuen– “és molt dura”:

El primer any de via del nen ma mare va voler fer-se càrrec perquè li feia il·lusió, i el segon any no em va deixar apuntar-lo a l'escola bressol. (...) No li has demanat, que ja està allà... És molt àvia [Mare, usuària de la Ludoteca en Família, Bellvitge].

Tanmateix, de vegades la cura intensiva dels néts els genera un **sobreesforç, no només físic, sinó també econòmic**. Si bé les famílies asseguren “no voler abusar dels avis”, “no imposar-lis obligacions” i “no sobrecarregar-los en excés”, sovint a la pràctica s’imposa la necessitat de recórrer a ells de manera permanent i quotidiana.

És un suport fonamental. Procurem no saturar-los. Perquè, encara que ells tenen moltes ganes d'estar amb la nena, la nostra nena és molt guerrera i necessita molta canya i els avis són els avis. Ells no es queixen, però veus que van cansats (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).

Son un apoyo fundamental. Intentamos que no tengan ninguna obligación, que vengan cuando quieran, pero nos hemos encontrado con la sorpresa que vienen siempre (Parella, usuària EBM Santa Eulàlia).

Els preocupa, per altra banda, que no expressin el seu cansament, que no diguin res. La mateixa mare de Bellvitge usuària de la Ludoteca en Família –que ha deixat a càrrec de sa mare el seu fill els dos primers anys de vida– diu que la seva mare té un quadre de salut complex: té fibro-miàlgia i ha estat intervinguda quirúrgicament del cor set vegades, entre d’altres patologies. Tot i tenir “molta vitalitat i energia”, la filla estarà més tranquil·la quan el seu fill comenci l’escola bressol. Malgrat ella [sa mare] “no ho diu i no ho dirà mai”, sap que necessita descansar.

Hi ha casos en què, efectivament, la salut dels avis s’ha pogut veure perjudicada com a conseqüència del sobreesforç que la cura dels néts els exigeix. És el cas d’una àvia qui va tenir cura de la seva neta els sis primers mesos, i qui va agafar una pulmonia. Tot i no poder afirmar que la malaltia tingui una relació directa amb la sobrecàrrega que va suposar per ella tenir cura de la neta, la seva filla considera que hi pot estar relacionat.

Fins els sis mesos va estar a casa amb ma mare. Em feia por portar-la a la guarderia tan petita. I més sent la primera. La vaig deixar amb ma mare. Als sis mesos va dir que es trobava molt cansada perquè, clar, era un ritme diferent al que portava ella. És una senyora gran. Li va agafar pulmonia i va estar ingressada una setmana a l'hospital (Mare soltera, usuària escola subvencionada, Torrassa).

Tanmateix, i sempre des de l’agraïment i el reconeixement de l’ajuda forta que representen, hi ha famílies que hi troben també alguns **inconvenients** en el fet d’haver de deixar tant de temps els fills i filles a càrrec dels avis o àvies i en el fet

que assumeixen el rol d'educadors. Més enllà de considerar que consenteixen massa els nés, el problema principal rau en que uns i altres tenen models educatius diferents. Els avis no haurien d'assumir el rol d'educadors, comentem varies mares.

*Es una ayuda total, están siempre. Pero intentamos abusar lo menos posible, cuando menos mejor. La pequeña [que no va a llar bressol] está cada día de las 11h a las 16h. Incluso algunos días que tengo que ir a ayudar a mi abuela que está malita, la dejo a las 9h. Los días de libre disposición las dejo también con los yayos. [...] Yo veo mal tener que dejarlos tantas horas con ellos. A mí me gustaría que los yayos estuvieran para llevarlos un ratito al parque, jugar y tal. Cuando los yayos se centran en la educación de las niñas, hay mucha diferencia entre lo que ellos consideran que es lo que deben de hacer a lo que nosotros hacemos ahora. **Los tiempos han cambiado y ellos tienen unos métodos de crianza diferentes a los nuestros. Y si están un ratito no entran en la educación, pero cuando ya tienen que estar tantas horas con ellas sí que entran.** Yo tengo mucha confianza con ellos y les puedo decir las cosas; pero hay algunas cosas por las que no pasan. Por ejemplo, con el tema de la alimentación o con el tema del sueño. Ellos son de dejarla llorar cuando se va a dormir. A mí esto no me gusta, hay que acompañarla, estar con ella. O, por ejemplo, la niña se cae y mi suegro dice: 'que te caes, que te caes'. Siempre con el miedo y la inseguridad, que también transmiten a la niña. Pero en general el cariño que le dan los yayos no se lo van a dar en otro sitio (Mare, no usuària escoles bressol, Centre).*

En qualsevol cas, la falta d'accessibilitat als serveis 0-3 i les dificultats de conciliació fa que les famílies recorrin a la **xarxa familiar** més propera o a amics o amigues amb qui creen **xarxes de suport mutu**. Amb l'afany de buscar formes alternatives de cura comença a parlar-se de "mares de dia" o formes cooperatives de criança.

En el conjunt de la **població migrada** qui presenta més dificultats de conciliació en general són les mares llatinoamericanes, davant les mares marroquines o pakistaneses. Elles són les que solen treballar més i amb unes jornades laborals més complicades. És habitual recórrer a la **xarxa familiar** si hi és (mares, pares, germans/es, cosins/es, oncles, cunyats, etc.) o a les amistats, amb qui es creen **xarxes de suport mutu** a través de les quals es resolen de manera informal les necessitats de cura dels infants (ex. mares de dia).

La comunitat musulmana, les mares no solen treballar. Entre elles es cuiden els nens. Al Gornal es cuiden entre ells, no fan tant ús de l'escola bressol (Professional EBM Santa Eulàlia).

*Les mares que treballen més són les llatines. Miren de deixar els fills amb familiars o se'ls queden elles. També amb les amigues, **se'ls cuiden entre elles** (Infermera de pediatria, CAP Collblanc).*

6.4 Eix Nord-Sud: un eix de desigualtat

Les diferències entre els barris del nord de la ciutat, com Torrassa, Collblanc, Pubilla Casas, La Florida i barris com Centre, Santa Eulàlia o Bellvitge són notòries en molts sentits. El perfil socioeconòmic i cultural, les estructures familiars, els ritmes i ocupacions laborals i les possibilitats de conciliació varien comportant situacions de desigualtat d'oportunitats envers els infants que cal abordar.

6.4.1 Funció social i educativa dels serveis 0-3

Pel que fa a les llars bressol, el perfil d'usuari, l'accessibilitat i les raons per les quals les famílies els porten presenten diferències. En barris com Centre, Santa Eulàlia i Bellvitge, el perfil d'usuari majoritari correspon a famílies de renda mitja (i en menor mesura mitja-alta), tant d'escola pública com privada. Això fa que moltes d'elles triïn l'escola pública pel projecte, com a aposta educativa, més que no pas per l'estricta necessitat econòmica o de conciliació familiar. “Podríamos haber escogida otra y hemos escogido esta”, comenta un pare usuari d'una escola bressol municipal al barri de Santa Eulàlia, que ja havia dut la seva filla a una privada abans d'obtenir plaça a la pública.

Si bé no en tots els casos, i sovint pressuposa un esforç gran dins les economies familiars, un nombre important d'aquestes famílies poden optar amb més facilitat per l'escola privada o per pagar un cangur. De fet, en molts casos, abans d'entrar a l'escola pública, havien portat el seu fill o filla a una escola privada. Així ho expressa la directora d'una EBM de Santa Eulàlia, qui, a més, havia treballat amb anterioritat a una escola privada de Torrassa:

*Aquí tenim un perfil molt homogeni, tenim molt poca demanda de famílies amb perfil socioeconòmic baix. Tenim molt pocs infants becats. La majoria de famílies necessitades econòmicament venen directament de Serveis Socials que els diuen que vagin a la llar bressol. Estem en mig d'una zona que han fet nova amb pisos cars i El Gornal que estan els gitanos. I de vegades ens ve alguna família del Gornal però cada vegada més **la tendència és a tenir gent amb més poder adquisitiu [...]**.*

Venen convençuts pel tema del projecte, més que per la necessitat de tenir algú que els cuidi el nen. La majoria poden pagar una cangur o una escola

privada. Molts venen perquè creuen en el projecte. A altres barris, per exemple a Torrassa, és molt diferent, les famílies ho necessiten molt més. Aquí si els hi dius que el nen no pot venir perquè està malalt, t'ho respecten molt més. I el que no, es perquè té una situació econòmica més difícil. A Torrassa et deien: "por favor, déjeme traerlo, porque no tengo con quien dejarlo; tengo que ir a trabajar". Veies nens que no tenien ni per pagar-lis el berenar i tu dius 'els dono el berenar perquè ho necessiten'. Aquí és més selectiu: 'jo trio si a la tarda vull que vagin o no'. O alguns que es queden tot el dia ho fan perquè pensen que de cara a P3 els anirà molt bé. Els que agafen escolaritat es poden permetre el luxe de dir: 'jo vindré de 9 a 12h o no ho diuen, però no et venen després'. Allà [a Torrassa] venien tot el dia, totes les places. Potser no es quedaven a dinar perquè no podien permetre-s'ho econòmicament i se'ls emportaven a casa perquè tenia una germana de 14 anys i ella li donava de dinar; però si no es quedaven tot el dia. Notes això (Professional EBM Santa Eulàlia).

Això explicaria també que en barris com Santa Eulàlia el criteri econòmic no sigui l'únic criteri, o en alguns casos el prioritari, que es fa servir per escollir centre, i que altres escoles municipals com La Casa del Parc (Torrassa) o l'escola pública de la Generalitat al Gornal –malgrat puguin disposar de plaça– no es considerin com a opció. La distància sovint tampoc hi ajuda i sol aparèixer com l'argument principal. Hi ha però altres raons que hi intervenen, segons el criteri d'una professional de llar bressol pública de Santa Eulàlia:

Tot i ser zona única, les famílies no es mouen gaire. No se'n van lluny, ni per anar a una municipal. Si no obtenen plaça municipal, i els dius que hi ha places lliures a la Casa del Parc a Torrassa et diuen: 'no, jo a Torrassa no hi vull anar. Allà no vull anar. No tant per la distància, sinó pel barri'. [...] Amb l'escola de la Generalitat del Gornal passa el mateix. Hi ha molta gent d'aquí reticent a portar els nens cap allà; no ens diuen que no hi van pel barri, sinó per la manera... però bé a ser el mateix (Professional EBM Santa Eulàlia).

A barris com **Torrassa, La Florida o Pubilla Cases** trobem un perfil diferent d'usuaris. Predomina un perfil socioeconòmic més baix, cosa que dificulta encara més l'accés a les escoles bressol. Un nombre elevat de famílies són d'origen migrant. Sovint, desconeixen els recursos que tenen a l'abast, o no hi veuen la necessitat d'escolaritzar els infants 0-3 per falta d'hàbit. És el cas d'una família d'origen equatorià que té cinc fills, dos dels quals han nascuts aquí (són bessons). Els altres tres són fills d'ell, nascuts a l'Equador. Ell és autònom, treballa en una empresa. Ella fa feines de neteja, per hores. Ara mateix està sense feina. El seu cunyat, que viu amb ells, els ajuda amb els nens quan ella té feina. Va ser la pediatra que li va recomanar de portar els petits a l'escola bressol.

Tengo dos niños pequeños gemelos y tengo tres más. Y no podía descuidar a los cinco. Hablando con la pediatra de los peques, me aconsejó que los metiera en la guardería. Fui averiguando, porque los otros como no nacieron aquí nunca necesitaron guardería. Entonces yo no sabía nada del tema. Me llegaron los folletos del ayuntamiento y conocí la guardería. Necesitaba tiempo para los otros hijos. Pago 400 mensuales por los dos. Están muy bien cuidados. Son muy profesionales. Agradezco haberlos conocido (Mare, usuària EBM Torrassa).

En aquests barris l'escola adquireix una funció educativa i social de primer ordre, especialment allà on el nombre d'infants **becats derivats de Serveis Socials** (o derivats de Càritas Diocesana) és elevat.

Aquests infants tenen una necessitat educativa. No és que les famílies ho necessitin –que segurament també–, és que son els nens que ho necessiten. Aquests nens, si arriben a les 11h, els deixem entrar, i així ens assegurem que dinen i berenen (Professional llar d'infants privada Pubilla Casas).

També els **Espais familiars** que acullen infants no escolaritzats en situacions familiars complexes, des-estructurades o molt desafavorides econòmicament, juguen una funció educativa i social de primer ordre. Ja hem vist en apartat anterior. Tal i com mostràvem en un apartat anterior, allà on el nombre d'infants derivades de Serveis socials és elevat, l'Espai familiar esdevé un **espai de socialització, integració i cohesió social fonamental** (casos de La Florida i ITACA). Hem vist també, com a conseqüència d'aquestes estructures familiars complexes, sovint sorgeixen situacions de certa dificultat que cal resoldre i gestionar, com ara mares que no posen límits al seu fill o que no tenen una bona comunicació. L'espai emergeix com un espai no només de relació amb l'infant, sinó també amb el barri, amb altres pares i mares que es troben en situacions similars. Com ens deia la responsable de l'Espai familiar La Florida “es creen vincles molt forts”.

6.4.2 Endeutament i des-escolarització

Hi ha barris on el nombre d'infants **becats derivats de Serveis Socials** (o derivats de Càritas Diocesana) és elevat. És el cas, per exemple, de La Casa del Molí (Pubilla Casas) on prop del 75% d'infants estan becats. Per tal d'abonar les quotes mensuals, hi ha famílies que **s'endeuten**, en espera de rebre l'ajut de Serveis Socials. Si finalment l'ajut no arriba, no només es queden amb el deute, sinó que es veuen obligades a treure l'infant del centre.

És més fàcil, per altra banda, que es produeixin **baixes durant el curs**, atesa la impossibilitat de continuar pagant les quotes de la llar bressol. Això fa que les llistes

d'espera s'escurcin o fins i tot arribin a desaparèixer en alguns casos, sobre tot en grups d'1-2 o 2-3 on el nombre d'aules és més elevat. La crisi econòmica hauria accentuat aquesta tendència; no només per la major precarització econòmica i salarial de les famílies, sinó perquè els ajuts han disminuït. Tot plegat dificulta el curs normal dels centres i afecta l'escolarització dels infants, que de sobte es veu **interrompuda**.

Muchas madres sacaron los hijos de la guardería por no poder pagar. Si ni tu ni tu esposo tiene trabajo... Hay que dar opciones a estas madres para que puedan dejar a sus hijos y buscar algún extra. Cuando estuve en el AMPA vi muchas cosas (Mare, usuària EBM Torrasa).

*Per molt que les tinguis reduïdes, hi ha famílies que no poden assumir la quota; de vegades no poden ni assumir les quotes simbòliques. No arriben, perquè no tenen ingressos. **De vegades se'n van amb llàgrimes als ulls.** Diuen, 'jo em quedaria, però no puc'. I et sap greu, perquè veus que són famílies que lluiten, que veus que hi estan interessades... però nosaltres no hi podem fer res (Professional EBM, Torrasa).*

Amb la crisi la demanda ha minvat. Al nostre dia a dia ens trobem amb gent que no pot pagar. I molts queden fora (Professional EBM La Florida).

Malgrat pugui manifestar-se amb més intensitat, el fenomen de la **des-escolarització** no és exclusiu dels barris amb un perfil socioeconòmic més baix, sinó que s'observa en altres barris de rendes mitges. Hi ha famílies –del barri de Centre, per exemple– que han perdut la feina i es veuen obligades a treure els fills o filles de la llar bressol. No sempre obtenen beca per continuar l'escolarització, amb l'agreujant que si s'han d'ocupar dels fills no poden dedicar-se a buscar feina. En tots els barris –si bé alguns amb major intensitat– les famílies busquen alternatives a l'escolarització per falta de recursos econòmics.

També en barris com La Florida o Torrasa, les famílies requereixen un **major acompanyament**, no només a nivell educatiu, sinó també sanitari:

Aquest acompanyament, més que una mancança, és una característica. Sabem el barri on som i sabem que són famílies que requereixen molt acompanyament; tant a nivell educatiu com sanitari. Hi ha famílies que no veuen la necessitat de portar l'infant al metge, per exemple, i nosaltres els hi ho hem de dir (Professional EBM La Florida).

L'acompanyament es fa també necessari en la transmissió **d'informació**:

*La informació arriba; la informació es dona, però aquesta informació **no la saben llegir**. Necessiten més acompanyament. No entenen els fulletons que*

envia l'Ajuntament. Arriben al centre per rebre un assessorament individualitzat, i tot i així veus que els costa... (Professional EBM La Florida).

Expressió segurament de les **dificultats de conciliació** i d'unes jornades laborals ininterrompudes i incompatibles amb les necessitats de criança, és més habitual que es produeixen demandes perquè els centres **obrin a l'agost**. Tampoc ajuda la manca d'oferta d'altres serveis 0-3 durant aquest període.

6.4.3 Precarietat, des-estructuració familiar i manca de conciliació

Les possibilitats de conciliació d'uns i altres tampoc són les mateixes. Feines enormement precàries, jornades excessives, manca de drets laborals, amenaces d'acomiadament... tot plegat fa molt difícil la conciliació per moltes famílies, algunes d'elles monomarentals i amb xarxes de relació febles i des-estructurades.

*Jo veig com se'ls **cauen les llàgrimes perquè no tenen diners per pagar l'esplai i ens demanen per favor de quedar-s'hi, perquè surten a les 18h o fins i tot més tard i no ho poden fer de cap manera... o famílies monomarentals, que hi ha moltíssimes. Com concilien aquestes dones? No poden de cap manera. [...] La conciliació no existeix. És una fal·làcia. La única manera és fer uns enormes sobreesforços, que recauen sobre el pare o la mare, sobre la família extensa si n'hi ha, i uns sobreesforços bestials. Moltes de les mares que venen aquí treballen com a cambres de pis en un hotel de Barcelona amb horaris de torns molt dolents, guanyant 400 euros. **Diga-lis que han de sortir abans perquè han d'anar a buscar el nen. Impossible. Les fan fora.** Ho faran un dia, el segon ja no. Hi ha persones que poden tenir més facilitat, segons la feina o el seu estatus, però com a societat no existeix. Cadascú ha de buscar-se la vida. Em fa riure quan es parla de conciliació. Potser jo tinc sort perquè no em passa res si demà he de portar el fill al metge, però moltes de les mares no tenen aquesta sort. I potser no em passa res perquè després em pegaré la pallissa per fer les hores que no he fet. Aquí la crisi segurament també hi te a veure (Professional Espai familiar La Florida).***

Aquesta manca real de conciliació, obliga, sobre tot en barris amb famílies amb més dificultats econòmiques, més des-estructurades o més complexes, a fer ús dels **germans i germanes** adolescents per portat i recollir els infants a l'escola. Malgrat això no està permès per normativa (si són menors), provoca molt de neguit en les educadores qui són conscients de les dificultats de conciliació de pares i mares (sovint només tenen la mare) i dels horaris laborals que tenen absolutament incompatibles amb la vida familiar. Val a dir que els Instituts (ex. Collblanc) també

perceben el fenomen dels germans i germanes cuidador/es, en la mesura que es produeixen retards freqüents en l'hora d'arribada per aquest motiu.

Hi ha famílies que jo no veig en tot el curs, perquè no poden venir a les 8h ni a les 17h. Tiren de cangurs o d'avis. Ara degut a la situació que tenim, també venen **germans**. Tenim el dubte si germans de 16, 14 o 12 anys són capaços de tenir aquesta responsabilitat de venir a buscar els germans petits. Com a llei, un infant menor no pot fer-se càrrec d'un infant petit. Però veus que les famílies no arriben i han de tirar dels recursos que tenen a l'abast i aquests recursos es van complicant més. El problema es la manca de conciliació. A nivell laboral ens hem d'agafar a allò que ens arriba. Potser hi ha famílies que estan treballant de coses que no han estudiat, de les que no tenen experiència, però com a mínim estan treballant. N'hi ha d'altres que treballen del que han estudiat, o del que volen, però amb uns horaris que de vegades no veuen el seu fills. També hi ha famílies que et venen i et diuen que necessiten un horari només de 14h a 17h de la tarda, perquè el pare o la mare el tindran fins les 14h, el portaran aquí i a les 17h el vindrà a buscar l'àvia, perquè si no, no el veuen en tot el dia (Professional escola privada subvencionada Collblanc).

Cal recordar que moltes famílies es troben en situacions **d'habitatge** molt precàries. Famílies que viuen en una habitació; pisos petits on viuen tres famílies; pisos freds que no reuneixen les condicions mínimes d'habitabilitat. Algunes fins i tot es troben en situació de desnonament. El cas d'una mare guatemalteca, n'és un bon exemple.

La Mariana té 28 anys i és mare d'un nen de 2 anys. Va arribar a L'Hospitalet ara fa un any. La seva mare havia arribat feia un any i mig amb la seva filla petita. Com la seva mare, va arribar a Catalunya fugint de l'extorsió. No tenen cap altra familiar aquí. Treballa cuidant les nenes d'un metge a Barcelona i guanya 550 euros al mes (està fent una substitució). La feina la va trobar a través d'una noia que va conèixer. Part del diners que guanya els envia al seu país, per la seva altra filla de 10 anys. El pare mai va reconèixer el seu segon fill. La maltractava. Ella els ha pujat sola. Viu a L'Hospitalet (Collblanc), en una habitació que lloga a un home equatorià per 250 euros al mes. La seva mare lloga una altra habitació al mateix pis. L'home és violent i pega la seva dona durament. Ho fa davant del nen de dos anys. Tracta molt malament el nen. Li crida, l'amenaça. Darrerament ha començat a assetjar-les, a la Mariana i a la seva mare. Sovint quan són a casa, es tanquen a l'habitació. Quan ell arriba begut es tanquen amb clau i no surten per por a que lis faci mal. El nen surt poc. No va a llar bressol, no acut a cap servei. Quan ella està treballant li cuida la mare. Surten al parc, però no gaire. El nen

té por als espais oberts. Estan buscant un altre lloc per viure però no els està resultant fàcil.

La precarietat estructural d'algunes famílies demana una actuació de caràcter integral (accés a l'habitatge o a una renda mínima), per tal de preservar el dret a l'educació i a la igualtat d'oportunitats que també aquests infants tenen i evitar que les desigualtats es reproduïen en les generacions més joves.

7. Conclusions de l'estudi

Exposem aquí les **demandes i recomanacions** que han sorgit en l'estudi, d'acord amb els quatre eixos analítics que hem fet servir per presentar els resultats.

Reconeixement del 0-3 vs. suport insuficient

Es constaten els efectes de la crisi econòmica sobre la provisió pública i privada de serveis adreçats al 0-3. La crisi ha suposat un fre al desplegament de la xarxa municipal d'escoles bressol (resten tres escoles bressol per construir) i d'altres serveis adreçats al 0-3 com Espais familiars. També ha afectat l'escola privada, amb l'encariment de quotes, l'enduriment de les condicions laborals o la davallada de la demanda. Es reconeix l'aposta decidida de l'Administració local pel 0-3 malgrat la crisi, l'esforç per fer-hi front i pal·liar els seus efectes. Tanmateix, i malgrat ser una de les etapes educatives que més s'ha desenvolupat en els darrers anys, s'hi detecten encara mancances de caràcter estructural, amb incidència desigual segons la situació social, econòmica i laboral de les famílies.

1. Cal enfortir la **Xarxa municipal d'escoles bressol**, tenint en compte que prop del 75% d'infants 0-3 no accedeixen a l'escolarització. Cal actuar en barris com Centre o Collblanc, desproveïts d'oferta pública o amb una oferta pública saturada i, per tant, insuficient. La manca d'oferta en determinats barris satura, per altra banda, la oferta en altres barris (Santa Eulàlia, Torrassa). La oferta no només és insuficient, sinó que és cara.
2. Cal reforçar **l'accessibilitat a l'escolarització pública de famílies en situació econòmica desfavorida, però també garantir l'accés a famílies de rendes mitja i mitja-baixa** que aspiren a escolaritzar l'infant i que no poden assumir el cost d'una escola privada. Afavorir l'accés famílies en risc d'exclusió (a través de Serveis socials) no pot anar en detriment de l'accés a l'escolarització d'aquestes altres famílies. **El primer cicle d'educació infantil (0-3) ni és obligatori, ni és gratuït.**
3. Cal prevenir també la formació de "guetos" en escoles amb un nombre elevadíssim d'infants derivats de Serveis socials.

4. Cal actuar sobre les mancances que els i les treballadores d'escoles bressol detecten, principalment en relació a: 1) la **manca de personal de reforç** (i la conseqüent sobrecàrrega que això comporta, amb efectes sobre la seva salut i el bon funcionament del centre), i 2) en relació al **suport insuficient en l'atenció a infants amb necessitats educatives especials**. Es demana més vetlladores i més formació especialitzada per poder atendre adequadament aquests infants. Aquesta és una demanda compartida amb les famílies: accedir en condicions d'igualtat a l'escola, dins d'un **model real d'escolarització inclusiva**.
5. Cal revisar les condicions laborals i treballar per l'**equiparació salarial** de les educadores del 0-3 en relació a altres cicles educatius.

Serveis 0-3 alternatius a l'escola bressol

Tal i com assenyala l'Informe del Síndic de Greuges (2015), la capacitat dels poders públics de desenvolupar polítiques d'atenció i cura a la primera infància no es limita a les escoles bressol, sinó que es fonamenta en la provisió d'altres serveis d'atenció infantil, així com en les polítiques sociolaborals i familiars en general.

L'Hospitalet ha estat pionera en el desenvolupament d'espais familiars, i ha apostat fort pel desenvolupament de xarxes. Tanmateix, els recursos que s'hi destinen es perceben com a insuficients, tant per part de famílies com per part de professionals. També aquests serveis s'han vist afectats per la crisi. D'aquí se'n deriven algunes demandes associades.

6. Cal promocionar i enfortir serveis d'atenció al 0-3 alternatius a l'escola bressol, com ara **Espais familiars** o **Ludoteca en família**. És essencial potenciar no només l'atenció als infants, sinó també a llurs famílies. En general són serveis molt ben valorats. Si bé no poden suplir l'escolarització, se'ls atribueix una **funció social i educativa de primer ordre**, especialment, tot i que no només, en el cas de famílies amb situacions socioeconòmiques més desfavorides i estructures familiars complexes (Ex. Espais familiars La Florida i Itaca). En aquests casos, es reconeixen com a espais de **socialització, integració i cohesió social**. Ara per ara, però, són encara insuficients per donar cobertura a la demanda existent. A més, les quotes, quan els serveis no són gratuïts, poden estar dificultant (tot i ser simbòliques) l'accés a famílies que no ho poden costejar. En tot cas, és important desenvolupar més aquests serveis per tal d'**alleugerir** el pes i la responsabilitat que els serveis ja existents assumeixen com a únics serveis 0-3 disponibles. En general, **cal potenciar els serveis de lleure adreçats al 0-3**.

7. Cal també reconèixer la **labor importantíssima que fan els grups de lactància i els grups de criança**. La bona acollida del grup de lactància que hi ha a la ciutat (Hospitalet) posa al descobert i alhora expressa la necessitat (no coberta suficientment per altres vies) d'acompanyament i assessorament expert en la lactància. Caldria doncs, no només potenciar aquests grups autogestionats, sinó també enfortir l'atenció post-part que es dona des dels CAP (grups de lactància, Espais nadó...). En aquest sentit, les professionals de la salut lamenten la **saturació del servei** d'atenció primària i les dificultats que sovint tenen per oferir serveis i activitats comunitàries.
8. Cal potenciar les iniciatives adreçades a **mares adolescents i joves** amb infants 0-3, com per exemple l'AMA promoguda per Fundesplai.
9. En general, es percep una **manca d'informació** dels serveis 0-3 existents, alternatius a la bressol. **Cal enfortir les vies de difusió i transmissió de la informació**.
10. Les famílies reclamen **més espais de joc públics adequats al 0-3**. Hi ha pocs espais infantils a la ciutat i els que hi han no sempre estan ben delimitats o condicionats pels infants 0-3 (falta d'ombres, ocupació de l'espai per nens més grans, estan bruts, inseguretat, etc.).
11. És necessari **seguir promovent i enfortint les Xarxes 0-6 i 0-12**. La valoració que en fan els i les professionals que hi formen part és molt positiva. Cal promoure una **visió més integral de l'assistència** als infants i llurs famílies, i en això la xarxa pot jugar un rol essencial. Es percep com una eina útil no només per enfortir la comunicació entre professionals d'àmbits distints (educació, salut, serveis socials...), sinó també per oferir una intervenció conjunta davant casos i situacions específiques que requereixen aquesta actuació coordinada. **Cal també dotar de major recursos la xarxa per tal de garantir i potenciar la resolució de situacions complexes**.
12. Des dels Centre d'Atenció Primària s'expressa també la necessitat de fomentar l'**educació sanitària** entre les famílies i molt especialment entre els i les professionals de l'àmbit educatiu i del lleure. Això es podria fer mitjançant accions coordinades amb les escoles bressol i altres serveis adreçats a la petita infància (ex. cursos de formació sanitària per a educador/es).

Conciliació laboral i familiar

La manca de conciliació laboral i familiar és quelcom que preocupa moltíssim, tant a famílies com a professionals. Els professionals alerten que la manca de polítiques de conciliació fa que alguns dels serveis que s'ofereixen al 0-3 s'utilitzin o es percebin menys com a espais educatius i més com a solució per la conciliació. Les famílies topen amb situacions molt complexes que aborden de manera individual d'acord amb la major o menor disponibilitat de recursos econòmics, familiars i socials. Les diferències en les possibilitats de conciliar apareix com un eix fort de desigualtat.

13. Són les **mares qui majorment adapten la seva jornada laboral a les necessitats de criança**: són elles qui demanen reducció de jornada i excedències, qui opten per la mitja jornada o deixen la feina. Són elles qui compaginen en major grau la feina fora de casa amb la criança i n'assumeixen el cost. Es constata la **feminització de la cura i la criança així com la seva naturalització**.
14. Es constaten també les dificultats que sovint aquestes mares tenen per obtenir la jornada reduïda (incloses les amenaces d'acomiadament); així com el ritme extra de treball que han de seguir per compensar les hores reduïdes. Es posen de manifest els **efectes/costos negatius** a nivell laboral d'aquests canvis en la jornada laboral, en termes de relegació i devaluació a la feina. Alhora apareixen les dificultats que suposa la reinserció laboral quan se n'ha sortit temporalment. **Cal visibilitzar aquestes desigualtats, reforçar les polítiques d'igualtat i apostar fermament per les polítiques de conciliació**.
15. Com a conseqüència de la **falta d'adequació dels horaris laborals als horaris d'escolarització**, o dels esforços que les famílies fan per afavorir la conciliació (mares amb reducció de jornada), es produeixen demandes de **flexibilització** dels horaris de les llars bressol. No tothom pot assumir el sobre cost d'un servei d'acollida i no tothom voldria deixar el seu fill de 9 a 17h (amb l'interval del menjador). Tampoc tothom pot costejar el servei complet d'escolarització. La manca de recursos (de personal, per exemple) i la saturació dels serveis (amb llistes d'espera segons el centre de fins el 50%) fa difícil, però, adequar els horaris d'entrada i de sortida a les necessitats específiques de les famílies. L'escola privada respon amb menys dificultats a les demandes de flexibilització de les famílies. Tanmateix, **cal buscar fórmules per donar resposta a aquestes demandes**.
16. Davant aquestes dificultats els **avis i àvies són el pilar sobre el que se sosté la conciliació de la vida familiar y laboral de moltes famílies**, és a dir, són absolutament essencials pel nostre sistema de conciliació. Si bé la cura dels néts i

netes son una font de motivació afectiva forta, la cura sostinguda genera, en molts casos, un **sobreesforç, no només físic, sinó també econòmic**. Un sobreesforç que pot tenir conseqüències sobre la salut. Aquesta cura sostinguda per part dels avis pot també generar alguns inconvenients, en la mesura que colisionen models educatius diferents.

17. La falta de conciliació fa que les famílies recorrin a la xarxa familiar més propera o amics i amigues amb qui creen **xarxes de suport mutu**. Amb l'afany de buscar formes alternatives de cura comença a parlar-se de “mares de dia” o formes cooperatives de criança. **Cal explorar nous models de criança**.
18. Als barris econòmicament més desfavorits, s'adverteix de la figura de les **germanes i germans cuidadors adolescents**, que s'encarreguen de portar i recollir els infants més petits a l'escola, i els retards que això provoca en l'hora d'entrada als Instituts.

Eix Nord-Sud

Si bé aquestes mancances s'identifiquen a la ciutat amb caràcter general, es concreten de manera diferent segons el barri (Eix Nord-Sud). Tant les problemàtiques, com les demandes associades, tenen sovint un caràcter específic, d'acord amb el perfil socioeconòmic de les famílies usuàries o potencialment usuàries dels serveis. Alhora expressen desigualtats d'accessibilitat als serveis i en relació a la criança (possibilitats de conciliació) que caldria abordar de manera específica.

A barris amb famílies amb més poder adquisitiu i **un nivell socioeconòmic més elevat** s'observen les següents dinàmiques:

- Saturació dels serveis (llistes d'espera fins al 50% en alguns centres)/ manca d'oferta.
- Nombre reduït d'infants becats derivats de Serveis socials.
- Es tendeix a prioritzar l'escola pública pel projecte educatiu, com a aposta educativa, més que no pas per l'estricta necessitat econòmica o de conciliació familiar. Això no vol dir que la vessant econòmica també influeixi i que el rol de l'escola en la conciliació sigui també fonamental.
- Major alternatives d'escolarització (ex. privada). Si bé sovint pressuposa un esforç econòmic gran, les famílies poden optar amb més facilitat per l'escola privada o per pagar un/a cangur. Moltes han portat a llar privada el fill/a abans de tenir plaça a la pública o han pensa com a segona opció una escola privada.

- Major flexibilitat a l'hora d'escollir l'edat d'escolarització dels infants (2-3: rol essencial de cara a afavorir l'escolarització futura P3).
- Major demanda de reducció d'horari a llar bressol (ex. mares amb jornada reduïda que voldrien poder recollir l'infant a les 15h).
- Rol fonamental dels avis i àvies. Forta presència d'una xarxa familiar.
- Major implicació de les famílies amb l'escola (AMPA).
- Majors alternatives de conciliació.

A barris amb famílies amb menys poder adquisitiu i un **nivell socioeconòmic més baix** s'observen les següents dinàmiques:

- Nombre elevat d'infants becats derivats de Serveis socials (Ex. Casa del Molí: 75%).
- Funció social i educativa de primer ordre de la llar bressol (en alguns casos, és la necessitat d'escolarització de l'infant el que prima).
- Funció social i educativa de primer ordre dels Espais familiars (Ex. Itaca, La Florida). Funció: socialització, integració i cohesió social.
- Major interrupció del procés d'escolarització dels infants, per impossibilitat de continuar pagant les quotes mensuals. Això no és exclusiu de barris amb un nivell socioeconòmic més baix, sinó que passa en molts altres barris, com ara Centre.
- Major des-escolarització. Places buides durant el curs. Pressió per les professionals que veuen que les famílies lluiten per quedar-se però no ho aconsegueixen.
- Endeutament de les famílies (en espera de beques, que poden finalment no arribar).
- Majors dificultats en recollir els infants o deixar-los a casa si es posen malalts (més pressió sobre els i les professionals).
- Jornada completa (totes les places).
- Demandes més fortes d'ampliació d'horaris (imperatiu de conciliació).
- Major presència de germans i germanes (alguns menors) que venen a recollir els infants.
- Més presència de famílies monomarentals. Famílies des-estructurades; estructures familiars complexes.
- Mares joves.
- Xarxa familiar més feble.
- Menor accés a la informació; major necessitat d'acompanyament.
- Majors dificultats de conciliació. Situacions de conciliació impossible.
- Major risc d'exclusió social dels infants davant la manca d'escolarització o accés a serveis.

– Possible formació de “guetos”. Estigma. Famílies d’altres barris colindants rebutgen anar-hi (opten abans per la privada).

19. Cal avançar en **l’abordatge integral** i des de distints àmbits (mitjançant polítiques d’habitatge, garantint una renda mínima, etc.) de situacions familiars d’enorme vulnerabilitat (famílies des-estructurades, monomarentalitat, irregularitat administrativa, desnonaments, etc.), que no només limiten l’accés dels infants als recursos i serveis educatius, sinó que vulneren el seu **dret a l’educació i a la igualtat d’oportunitats**.

20. Cal evitar que les desigualtats es **transmetin i reproduïxen** cap a les noves generacions, garantint l’accés a l’educació i a un entorn social sa i estimulant des d’edats molt temperanes (0-3).

8. Referències bibliogràfiques i fonts documentals

- Anuari Estadístic de la Ciutat de L'Hospitalet http://www.lh.cat/laciutat/265286_1.aspx?id=1
- Gay, E. (2016) “Xarxa de criança i educació de L'Hospitalet”, a Roldán, E. i Vallecillos, P. (coord.) (2016), *Educació infantil. Bones pràctiques a l'Hospitalet de Llobregat*, CEH, pp. 137-154
- Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació.
<https://www.parlament.cat/document/cataleg/48041.pdf>
- Llei 5/2004, de 9 de juliol, de creació de llars d'infants de qualitat
www.gencat.cat/diari/4175/04188093.htm
- Mapa d'escoles bressol de Catalunya (2004-2008).
http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/monografies/mapa-llars-infants-2004-2008/mapa_llars_dinfants_catalunya_2004_2008.pdf
- Montalbán, R. (2016) “El projecte educatiu marc de les escoles bressol municipals de L'Hospitalet: educació amb majúscules”, a Roldán, E. i Vallecillos, P. (coord.) *Educació infantil. Bones pràctiques a l'Hospitalet de Llobregat*, CEH, pp. 155-174
- Pacte local per l'Educació de L'Hospitalet (2016) <http://www.lh.cat/gdocs/d4207013.pdf>
- Pla d'actuació municipal 2016/2019. Ajuntament de L'Hospitalet <http://wp.lh-on.cat/wp-content/uploads/2016/10/PAM2016-2019.pdf>
- Projecte Educatiu Marc de les escoles bressol de L'Hospitalet, 2015 <http://www.lh.cat/gdocs/d1857026.pdf>
- Projecte Educatiu de Ciutat. L'Hospitalet. Memòria 2007-2010. <http://www.lh.cat/gdocs/d3202554.pdf>
- Roldán, E. i Vallecillos, P. (coord.) (2016), *Educació infantil. Bones pràctiques a l'Hospitalet de Llobregat*, CEH.
- Síndic de Greuges (2015), *Informe sobre la igualtat d'oportunitats a l'educació infantil (0 - 3 anys)*
http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3904/Informe%20escolaritzacio%200_3%20anys_OK.pdf
- Síndic de Greuges (2007), *Informe del sobre l'escolarització 0-3 a Catalunya*
http://www.sindic.cat/site/unitFiles/2165/53_Escolaritzacio0a3anys.pdf

9. Agraïments

Esteve Gay. Negociat d'Educació Infantil. Secció Escoles Municipals. Regidoria d'Educació. Ajuntament de L'Hospitalet

Ricard Montalbán. Cap de Secció Escoles Municipals. Regidoria d'Educació. Ajuntament de L'Hospitalet

Cati Díaz. Tècnica Educació infantil. Regidoria d'Educació. Ajuntament de L'Hospitalet

Pilar Massana. Treballadora social

Sònia Viulat. Directora en funcions EBM La Casa del Parc

Beti Escudero. Directora en funcions EBM La Casa de les Flors

Anna González. Directora EBM La Casa dels Contes

Neus Navarro. Educadora EBM La Casa dels Contes

Elena Rentero. Directora EB Nova Fortuny

Conxita Farré. Directora en funcions Llar d'Infants El Passeig

Laia Llobet. Coordinadora Llar d'infants L'Estel Blau

Rut Baqués. Directora Escola Bressol El Saltiró

Jamila Alberola. Coordinadora Espai familiar ITACA

Anna Cardona. Coordinadora Àrea social Esplai La Florida

Laura Castell. Responsable Espai familiar. Esplai La Florida

Vanessa Sánchez. Responsable Ludoteca i Àrea social. Club Esplai Bellvitge

Lorena Benítez. Promotora L'Hospitalet

Maria Bruno. Coordinadora AMA. Dept. d'Acció Social. Àrea d'Accions i Programes Educatius i Socials. Fundesplai

Remei Saéz. Promotora AMA. Fundesplai

Ada Cid. Pediatra

Marina Novoa. Infermera de Pediatria CAP Collblanc-Torrassa

Ana Moya. Infermera de Pediatria CAP Florida

Sandra Aguilar. Treballadora social. CAP Collblanc-Torrassa

Xarxa d'observadors de proximitat i Consell Assessor. Observatori de la Infància de L'Hospitalet

A totes les famílies que han participat en l'estudi.